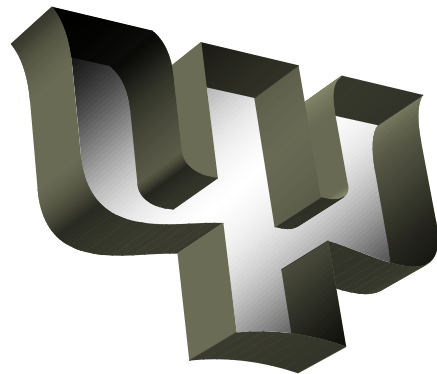

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

Навчально-методичний посібник
для студентів спеціальності 053 – психологія

Ужгород
2017

УДК 159.9 (075.8) : 316.6
ББК Ю 95я73
С 69

Соціальна психологія: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 053 – психологія / упорядник старший викладач кафедри психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» В. І. Омелянська. – Ужгород, 2017. – 82 с.

Пропонований навчально-методичний посібник призначений для студентів, які здобувають спеціальність 053 – «Психологія». Посібник включає в себе тематичний план дисципліни, структуру дисципліни, детальний зміст тем (структурно-логічний конспект лекцій), перелік основних понять до теми, теми та завдання до практичних занять, питання для самоперевірки до кожної теми курсу, завдання для самостійної та індивідуальної роботи. Розроблений перелік питань до модульних контрольних робіт, взірці тестових завдань та пропоновані зразки модульної контрольної роботи.

Рецензенти:

Смук О. Т.

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології ДВНЗ «УжНУ»

Березовська Л. І.

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології МДУ

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету
суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
протокол № 4 від 22.12.2017р

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. СТРУКТУРА ТА ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»	6
1.1. Змістовний модуль I. Предмет і завдання соціальної психології	8
1.2. Змістовний модуль II. Проблема особистості в соціальній психології.....	19
1.3. Змістовний модуль III. Соціально-психологічна характеристика спілкування та міжособистісної взаємодії.....	24
1.4. Змістовний модуль IV. Соціальна психологія груп.....	34
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА З ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	50
2.1. Теми та плани практичних занять.....	50
2.2. Зміст самостійної роботи студента.....	62
2.3. Зміст індивідуальної роботи студента.....	64
РОЗДІЛ III. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	65
3.1 Модульна контрольна робота № 1.....	65
3.2. Модульна контрольна робота № 2.....	70
3.3. Перелік питань для підсумкового модульного контролю (іспит).....	74
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	79

Вступ

«Соціальна психологія» є складовою частиною дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема: опанування системою знань про закономірності поведінки і діяльності людей, зумовлених включенням їх до соціальних груп, а також психологічні характеристики цих груп.

Викладання початкової дисципліни «Соціальна психологія» має на меті формування адекватного розуміння предмету і завдань соціальної психології на сучасному етапі; формування навиків практичного використання знань соціально-психологічних явищ та оволодіння навичками застосування методів соціально-психологічних досліджень.

Вибір конкретних фактів, закономірностей і форм їх викладення визначені згідно основного завдання курсу – озброїти студентів знаннями базових соціально-психологічних понять, які є необхідною умовою повноцінного розвитку, формування активної життєвої позиції, пізнання інших людей і самих себе.

Запровадження у систему підготовки фахівців в класичному університеті курсу з соціальної психології покликане забезпечити інтеграцію прикладних аспектів психології, соціології, практичної психології, культури спілкування, культури емоцій та мислення, життєвого досвіду та спрямоване на підвищення пізнавальної активності студентів, розвиток професійно-важливих якостей.

Навчальна дисципліна «Соціальна психологія» передбачає тісний зв'язок з дисциплінами: загальна, вікова та педагогічна психологія, історія психології, психодіагностика та інші.

Мета: сформувати у студентів наукове уявлення про соціально-психологічні явища і процеси, їх структуру, генезис і функціонування.

Завдання:

- забезпечити студентам методологічну основу для засвоєння дисциплін спеціалізації соціально-психологічного циклу;
- показати системний характер соціально-психологічних явищ і процесів;
- сформувати розуміння специфіки соціально-психологічних явищ в їх відмінності від психологічних і соціологічних явищ;
- розглянути основні напрямки соціальної психології;
- проаналізувати основні аспекти предмету соціальної психології.

Вимоги до рівня засвоєння змісту навчальної дисципліни:

Студент, який завершив вивчення навчальної дисципліни «Соціальна психологія» повинен мати **уявлення:**

- про основні напрямки сучасної соціальної психології;
- про історію розвитку соціальної психології
- про місце соціальної психології в системі психологічних дисциплін;
- про завдання соціальної психології на сучасному етапі розвитку суспільства і перспективи розвитку прикладних галузей соціальної психології;

- про методологічні проблеми сучасної соціальної психології.

Знати:

- соціально-психологічні характеристики великих груп;
- структуру і функції спілкування, особливості внутрішньогрупового спілкування;
- основні соціально-психологічні теорії;
- основні процеси динаміки малих груп;
- соціально-психологічні характеристики особистості і механізми формування;
- основні характеристики міжгрупової взаємодії.

Вміти:

- виділяти і аналізувати соціально-психологічну складову в психологічних і соціальних явищах;
- інтерпретувати соціально-психологічні явища з позиції теоретичних підходів;
- вибирати валідні засоби діагностики і корекції соціально-психологічних феноменів;
- розробляти програму соціально-психологічного дослідження.

Обсяг курсу « Соціальна психологія», відповідно до навчального плану, становить – 6,5 кредитів ЄКТС.

Форма підсумкового контролю – іспит.

Шифр компетенції: КСО-1 КСО-2 КСО-4 КСО-5 КСО-9 КЗН-1 КЗН-6 КІ-1 КІ-5 КЗ П-1-8 КЗП-12 КСП-1

Уміння:

Аналізувати методологічні проблеми соціальної психології, системний характер соціально-психологічних явищ і процесів. Оцінювати завдання соціальної психології на сучасному етапі розвитку суспільства і перспективи розвитку прикладних галузей соціальної психології. Вміти здійснювати аналіз груподинамічних процесів в малих групах; соціально-психологічних характеристик особистості та механізмів їх формування. Вміти виділяти і аналізувати соціально-психологічну складову в психологічних і соціальних явищах; інтерпретувати соціально-психологічні явища з позиції теоретичних підходів; вибирати валідні засоби діагностики соціально-психологічних феноменів; розробляти програму соціально-психологічного дослідження.

Форма підсумкового контролю – іспит.

2. СТРУКТУРА ТА ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль I. Предмет і завдання соціальної психології.												
Тема 1. Соціальна психологія як галузь психологічної науки.	9	2	1		6	-		1			8	-
Тема2. Становлення соціальної психології як науки.	10	2	1		4	3		1			7	6
Тема 3. Сучасні соціально-психологічні теорії.	12	4	2			6		1	1			13
Тема 4. Основні завдання та методи соціальної психології.	9	2	2		5	-		1	1		5	-
Разом за змістовим модулем 1	40	10	6		15	9		4	2		20	19
Змістовний модуль II. Проблема особистості в соціальній психології.												
Тема5. Особистість з погляду соціальної психології.	12	2	2		5	3		0,5			7	8
Тема6. Соціалізація особистості, механізми та інститути соціалізації	12	2	2		5	3		1	1		7	8
Тема 7. Соціальна установка	12	2	2		5	3		0,5	1		6	3
МКР	2	2										
Разом за змістовим модулем 2	38	8	6		15	9		2	2		20	19
Змістовний модуль III. Соціально-психологічна характеристика спілкування та міжособистісної взаємодії.												
Тема 8. Психологічний зміст, види і функції спілкування.	8	4			2	2			1		5	2
Тема 9. Структура спілкування: перцептивний компонент спілкування	9	2	1		3	3		1	1		5	3

Тема 10. Міжособистісна взаємодія (інтеракція).	10	2	1		5	2		1	1		5	2
Тема 11. Комунікативний аспект спілкування.	9	2	2		2	3		1	1			3
Тема 12. Психологічні способи впливу в процесі спілкування	12	2	2		3	5		1			5	5
Тема 13. Основні напрямки прикладних досліджень і практичної соціальної психології	14	2	2			10						15
Разом за змістовим модулем 3	62	14	8		15	25		4	4		20	30
Змістовний модуль IV. Соціальна психологія груп.												
Тема 14. Феномен групи з погляду соціальної психології.	7	2	2			3		1			5	5
Тема 15 . Психологія великих соціальних груп і масових явищ.	14	2	2		5	5		1			5	6
Тема 16. Соціальна психологія малої групи.	14	2	2		5	5		1	1		5	6
Тема 17. Сутнісні ознаки та динамічні характеристики малої групи.	18	4	4		5	5		1	1		5	6
МКР	2	2										
Разом за змістовим модулем 4	55	12	10		15	18		4	2		20	23
Усього годин	195	44	30		60	61		14	10		80	91

1.1. Змістовний модуль I. Предмет і завдання соціальної психології.

Тема1. Соціальна психологія як галузь психологічної науки.

Мета: розкрити предмет науки, основні поняття, проблеми. Сформувати вміння аналізувати взаємозв'язки між різними галузями наукового знання.

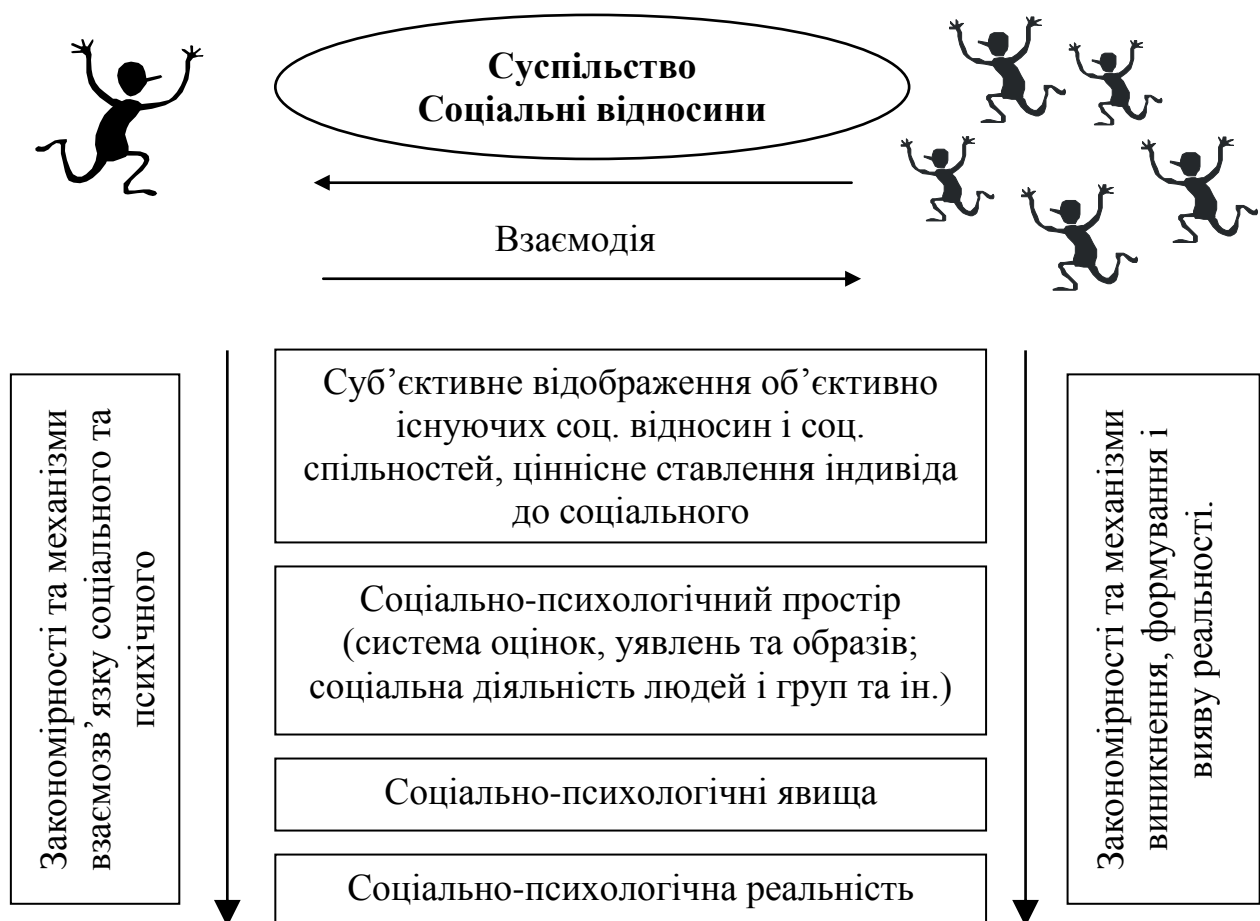
Базові поняття: соціальна психологія, соціально-психологічна реальність, взаємодія, соціально-психологічний тип, спілкування, соціально-психологічні явища, соціально-психологічне відображення, масова свідомість, соціально-психологічний простір, соціальна психіка, предмет соціальної психології.

План

1. Соціально-психологічні феномени.
2. Визначення предмету соціальної психології.
3. Фактори, які впливають на соціальну взаємодію.
4. Структура соціальної психології.
5. Взаємозв'язки соціальної психології з іншими галузями знання.

Інформаційний блок.

Предметна сутність соціальної психології.

Фактори, які впливають на соціальну взаємодію.

Для соціальної психології в першу чергу цікавим є розуміння широкого кола умов, які формують соціальну поведінку і мислення окремої людини – її дії, почуття, переконання, спогади та умовиводи стосовно інших людей. Очевидно, для цього слід враховувати роль значної кількості різних факторів. Більшість факторів, які впливають на соціальну взаємодію Р.Берон, Д. Бірн, Б. Джонсон в праці Соціальна психологія. Ключові ідеї, розділяють на п'ять категорій:

1. Дії та особливості інших людей – що інші люди говорять чи роблять. Цілком очевидно, що часто ми знаходимося під сильним впливом дій, які здійснюють інші.

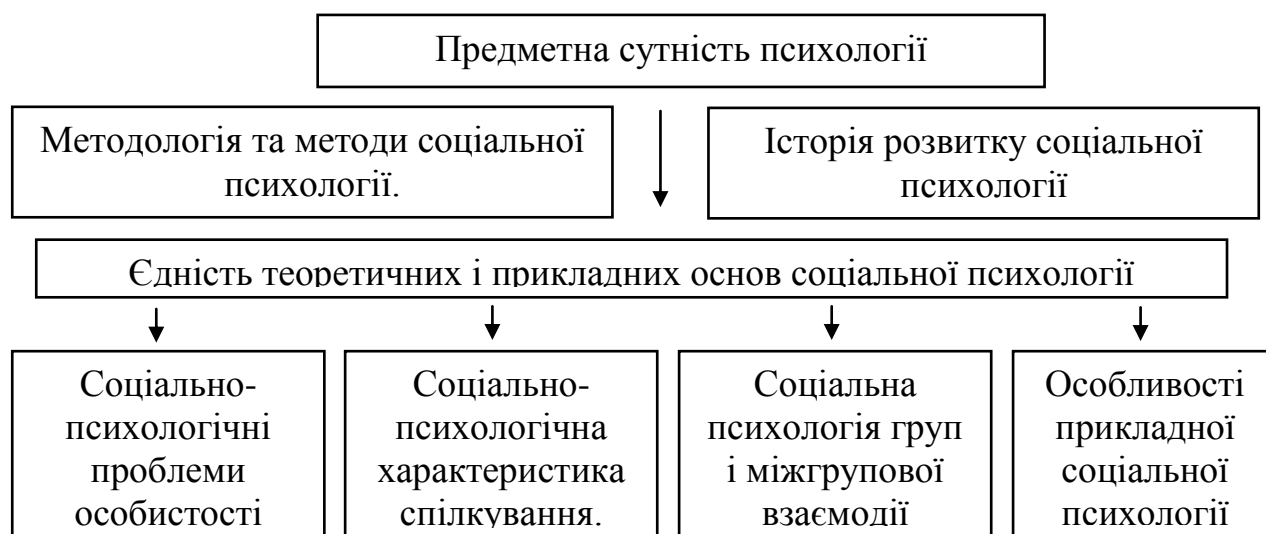
2. Основні когнітивні процеси, такі як пам'ять та мислення, увага та уява – ті, що лежать в основі наших думок, переконань, ідей і суджень про інших людей.

3. Екологічні перемінні: вплив фізичного оточення – вплив тисняви, високого рівня шуму, погоди на сприйняття та розуміння, соціальну поведінку.

4. Культуральний контекст.

5 Біологічні фактори.

Структура соціальної психології

Самостійна робота студента.

В таблиці вказані ті галузі психологічної науки, які в обов'язковому порядку розглядають і соціально-психологічні проблеми. Які ці проблеми для кожної з галузей? Чому соціальна психологія необхідна їм для вирішення своїх, власних наукових проблем?

	Галузь психологічної науки	Соціально-психологічні проблеми даної науки.
1.	Загальна психологія	
2.	Вікова психологія	
3.	Педагогічна психологія	
4.	Політична психологія	
5.	Психологія праці	
6.	Практична психологія	

Питання проблемного характеру для міркування і самоконтролю.

1. Охарактеризуйте місце соціальної психології в системі наукового знання.
2. Які соціально-психологічні явища є фундаментом, базою для соціальної психології?
3. Доведіть, що джерелом виникнення соціально-психологічних явищ виступає сфера взаємодії людей.
4. В чому проявляється вплив на особистість мікро- і макросередовища?
5. В чому Ви бачите практичну значимість соціальної психології для майбутньої професійної діяльності?

Тема 2-3. Формування і розвиток соціально-психологічних знань.

Мета: ознайомити з історією розвитку соціальної психології, розкрити основні етапи становлення соціальної психології та вказати основні чинники, які сприяли її становленню як науки. Сформувати основний категоріальний апарат соціальної психології на основі розгляду сучасних теорій.

Базові поняття: індивідуальна свідомість, колективна свідомість, свідомість народу, маса, натовп, зараження, паніка, гормічна психологія, навіювання, соціальні інстинкти, природня та соціальна спадковість, підкріплення, фасилітація, соціальне навчання, дисонанс, консонанс, трансакція, референтна група, інтеракція, вплив, атрибуція, експектація.

План

1. Етапи розвитку зарубіжної та вітчизняної соціальної психології.
2. Перші соціально - психологічні теорії.
 - 2.1. Психологія народів.
 - 2.2. Психологія мас.
 - 2.3. Теорія інстинктів соціальної поведінки.
3. Сучасні соціально-психологічні теорії:
 - Необіхевіористична орієнтація.
 - Когнітивна орієнтація.
 - Психоаналітична орієнтація.
 - Інтеракціоністична орієнтація.
 - Транзактний аналіз Е. Берна.
 - Соціометрична теорія Морено.

Інформаційний блок

1. Прийнято розділяти чотири етапи становлення соціальної психології:

- * Донауковий етап.
- * Філософський етап.
- * Феноменологічний етап.

Період про який іде мова - середина XIX ст. На цей час можна було спостерігати значний прогрес в розвитку цілого ряду наук, в тому числі таких, які мають безпосереднє відношення до різних процесів суспільного життя.

Більшого розвитку отримало мовознавство. Це було зумовлено тими процесами, що відбувалися в Європі: час бурхливого розвитку капіталізму, примноження економічних зв'язків між країнами, що викликало до життя міграцію населення і зумовлену цим процесом проблему мовного спілкування.

Накопичені значні факти в області антропології, етнографії і археології, які для своєї інтерпретації потребували послуги соціальної психології.

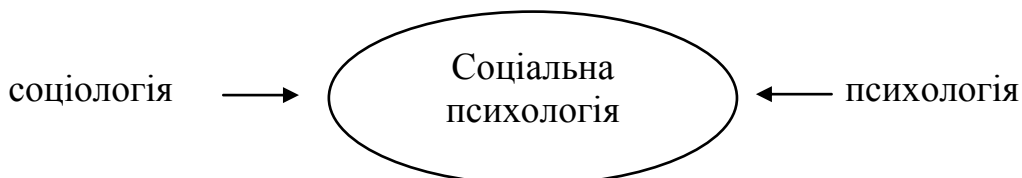
В кримінології пояснення причин протиправної поведінки шукали не тільки в сфері соціальних стосунків, але враховували психологічну характеристику поведінки.

В патопсихології пробивались паростки майбутньої концепції про специфічну взаємодію людей їх взаємовплив. З розвитком гіпнозу був розкритий факт залежності психологічної регуляції поведінки індивіда від керуючих впливів іншої людини.

В цей період розвивається і соціологія (засновник Огюст Конт), яка на той час не має ще свого методу і займається редукціонізмом. Апогеєм розвитку соціології була теорія Франкліна Гіддінгса: «Соціальний факт не що інше як соціальний розум, свідомість роду. Дослідженням цього повинна займатися соціологія».

Психологія ХІХ ст. розвивалася як психологія індивіда.

Для вирішення ряду проблем як з'ясувалось було замало окремих вирішень в психології та соціології. Таким чином в розвитку двох наук - психології та соціології, та під впливом вимог тогочасних досягнень, - появився зустрічний рух, який повинен був закінчитися формуванням граничних проблем, які і повинні були стати предметом нової науки.

Американський соціальний психолог Шибутані Т. зробив висновок: «соціальна психологія стала незалежною в деякій мірі тому, що спеціалісти різних галузей знань були не в змозі вирішити деякі свої проблеми самостійно». Не зважаючи на жартівливий характер цього висловлювання, в ньому підмічена потреба виділення якогось нового класу проблем і появи нової науки.

Тож, період, що стимулював становлення соціальної психології як науки пов'язаний насамперед з:

- Розвитком мовознавства;
 - Накопиченням значних фактів в галузі антропології, етнографії, археології;
 - Успіхами і потребами кримінології;
 - Становленням масового виробництва та розвитком міст;
 - Розвитком патопсихології (використання гіпнозу).
- * Емпіричний етап.

Датою зародження емпіричної описової соціальної психології більшість дослідників вважають 1859р., коли Х.Штейнталь разом з М.Лацарусом почали

видавати журнал по етнічній психології і мовознавству - "Психологія народів та мовознавство". В цей період зароджуються перші соціально-психологічні концепції, які в подальшому спонукають до роздумів, досліджень і формуванню різноманітних напрямків та шкіл соціальної психології.

На цьому ж етапі формується методологія дослідження, визначається предметна область досліджень - малі групи та діадні стосунки - те, що сприяло якнайкращому вивченню соціально-психологічних аспектів життєдіяльності суспільства та окремого індивіда в суспільстві.

Формуються наступні школи соціально-психологічних досліджень як в напрямку соціологічному: інтеракціонізм, так і психологічному - біхевіоризм, необіхевіоризм, психоаналіз, гештальтпсихологія, гуманістична психологія, трансактний аналіз, соціометрія.

2. Перші соціально-психологічні теорії.

1. В основі класифікації теорій покладений аналіз взаємин особистості та суспільства. При з'ясуванні цієї проблеми можливі два рішення:

- визнання за основу - особистість;
- визнання за основу - суспільство.

Прикладом другого рішення є психологія народів, а першого - психологія мас та теорія інстинктів соціальної поведінки.

Психологія народів, як одна з перших форм соціально-психологічних теорій, була створена в середині XIX ст. в Германії. З точки зору критерію, що виділений, психологія народів пропонувала колективістичне вирішення питання про співвідношення особистості і суспільства: в ній припускалося субстанційне існування "надіндивідуальної душі", що підкорялася "надіндивідуальній цілісності", якою є народ (нація).

Історичною передумовою створення даної теорії було об'єднання роздрібнених феодальних земель на той час. Теоретичним джерелом її були: філософське вчення Гегеля про "народний дух" та ідеалістична психологія Гербарта. Психологія народів спробувала поєднати ці два підходи.

Засновниками психології народів виступили філософ Моріс Лацарус (1824-1903) та мовознавець Генріх Штейнталь (1823-1893).

Основна думка теорії: головна сила історії - це народ або "дух цілого", який виявляється в мистецтві, релігії, мові, міфах, звичаях і т.д. Індивідуальна свідомість є тільки його продукт, ланцюг певного психологічного зв'язку. Завдання соціальної психології - пізнати психологічну сутність духу народу, відкрити закони за якими відбувається духовна діяльність народу.

В подальшому ідеї психології народу отримали розвиток в поглядах В.Вундта (1832-1920). З точки зору Вундта психологія повинна складатися із двох частин:

- 1) Фізіологічна психологія як експериментальна дисципліна.
- 2) Психологія народів, методи якої мають описовий характер, а саме: аналіз продуктів культури (мова, міфи, звичаї, мистецтво)

Вундт відмовився від невизначеного поняття "духу цілого" і надав психології народів більш реалістичного вигляду. Психологія народів в його варіанті стала описовою дисципліною, яка не претендує на відкриття законів.

В Росії ідеї психології народів розвинулись в працях видатного лінгвіста О.А.Потебні.

Не зважаючи на різноманітні підходи представників теорії основна ідея теорії полягає в тому, що психологія стикається з такими феноменами, які кореняться не в індивідуальній свідомості, а в свідомості народів. Тому повинна виокремитися в окремий розділ, який і буде займатися названими проблемами, застосовуючи особливі методи, які відрізняються від методів загальної психології.

Звичайно психологія народів мала ідеалістичний характер, проте ця концепція поставила принципове питання про те, що існує дещо ще крім індивідуальної свідомості, що характеризує психологію групи і індивідуальна свідомість в певній мірі задається нею.

Психологія мас дає вирішення питання про взаємодію особистості і суспільства з індивідуалістичної позиції.

Ця теорія зародилась у Франції, в другій половині XIX ст.

Джерела її були закладені в концепції наслідування Габріеля Тарда та ролі ірраціональних моментів в соціальній поведінці (емоції, афекти).

Засновниками теорії вважаються італійський юрист С.Сігеле (1868-1913) та французький соціолог Г.Лебон (1841-1931).

Сігеле в основному спирався на вивчення кримінальних справ, в яких його приваблювали роль афективних моментів.

Лебон приділяв увагу проблемі протиставлення мас та еліти суспільства.

Суть його теорії викладена в роботі "Психологія народів і мас" (1895 р.)

З точки зору Лебона, всяка сукупність людей являє собою масу, головною рисою якої є втрата здатності до спостереження. Було проаналізовано типові риси поведінки людини в масі:

1. знеособлення (що призводить до панування імпульсивних, інстинктивних реакцій);
2. різка перевага ролі почуттів над інтелектом (як наслідок схильність до різноманітних впливів);
3. взагалі втрата інтелекту, відмова від логіки;
4. втрата почуття особистої відповідальності (що призводить до відсутності контролю над своїми діями);

Тож: маса завжди по своїй природі невпорядкована, хаотична, тому їй потрібен вождь, роль якого може виконувати еліта.

Висновки були зроблені на основі розгляду поодиноких випадків прояву маси, а саме прояву її в ситуації паніки. Ніяких інших підтверджень теорії не було, тому вона не мала серйозного значення для подальшої долі соціальної психології.

Теорія інстинктів соціальної поведінки. Засновником даної теорії був відомий англійський психолог У. Мак-Дауголл (1871-1938) (William McDougall), який з 1920 року працює в США. В перекладі прізвище частіше використовується як Уілям Макдугалл.

Основна ідея теорії Макдугалла заключається в тому, що причиною соціальної поведінки визнаються вроджені інстинкти. В своїх працях Мак-Дауголл спирався на принцип, який заключається в прагненні до мети, властивий як людині так і тваринам. Саме цей принцип найбільш вагомий в концепції Мак-Дауголла. Створену ним психологію він називав гормічною (від грец. "горме" - прагнення, бажання) чи цілевою. Горме є рушійною силою інтуїтивного характеру, яка пояснює соціальну поведінку. В термінології Мак-Дауголла, горме реалізується в якості інстинктів або пізніше схильностей.

Репертуар інстинктів у кожній людини виникає в результаті вроджених психофізіологічних властивостей - наявності спадково закріплених каналів для розрядки нервової енергії. Інстинкти включають наступні частини:

- афективну (рецептивну);
- центральну (емоційну);
- аферентну (рухову).

Таким чином, все що відбувається в сфері свідомого, знаходиться в прямій залежності від безсвідомого. Внутрішнім виявом інстинктів є головним чином емоції. Зв'язок між інстинктами та емоціями має систематичний і визначений характер.

Макдугалл відмічає шість пар взаємозв'язаних інстинктів та емоцій:

Інстинкт	Емоція
боротьби	гнів, страх
втечі	почуття самозбереження
відтворення роду	ревності, робкість
придбання	почуття власності
будування	почуття творіння
стадний	почуття належності

Із інстинктів впливають і всі соціальні заклади: сім'я, торгівля, різноманітні соціальні процеси і в першу чергу війна.

Не зважаючи на велику популярність ідей Мак-Дауголла, їх роль в історії науки виявилась досить негативною: інтерпретація соціальної поведінки з точки зору спонтанного прагнення до мети узаконювала значення ірраціональних, безсвідомих потягів в якості рушійних сил не тільки окремого індивіда, а всього людства. Тому, критика і подолання ідей теорії інстинктів стало в подальшому важливою віхою в становленні наукової соціальної психології.

Попри всі негативні моменти перших соціально-психологічних теорій варто звернути увагу на позитивне їх значення в історії соціальної психології. Перш за все, очевидно, позитивне значення їх заключається в тому, що були виокремлені і чітко поставлені дійсно важливі питання, які потребували вивчення: про співвідношення свідомості індивіда і свідомості групи, про рушійні сили соціальної поведінки і т.д. Цікаво також, що в перших соціально-психологічних ідеях із самого початку пробували знайти підходи до вирішення поставлених проблем з двох сторін: з боку соціології та з боку психології. В першому випадку виходило, що всі рішення пропонуються з точки зору індивіда, його психіки, перехід до психології груп чітко не опрацьовувався. В другому випадку формально спробували виходити від суспільства, але тоді суспільство наче розчинялося в психології і виходила типова психологізація суспільних взаємин. Це значило, що самі по собі ані психологічний, ані соціологічний підходи не дають правильних рішень.

Однак важлива справа була зроблена, і соціальна психологія була "заявлена" як самостійна дисципліна, яка має право на існування. В 1908 році виходить праця Мак-Дауголла "Введення в соціальну психологію" і цей рік рахується роком кінцевого утвердження соціальної психології в самостійному існуванні. В цьому ж році виходить книга соціолога Е.Росса "Соціальна психологія" і це було досить символічним, що в один і той же період і соціолог і психолог видали перший систематичний курс з однієї і тієї ж дисципліни.

Проте, цей рік тільки умовно вважається початком нової ери в соціальній психології, оскільки вже в 1897 році Дж. Болдуїн опублікував "Дослідження по соціальній психології", які могли би претендувати на перше систематичне керівництво. Болдуїн, частково під впливом Тарда, розвинув ідею про два види спадковості - природньої і соціальної. Соціальна спадковість базується на наслідуванні. В суспільстві відбувається "обмін навіюваннями", що і регулює взаємини між людьми.

Слабкість перших соціально-психологічних теорій ще і в тому, що вони в своїх дослідженнях не спирались на яку-небудь дослідницьку практику, вони взагалі не базувались на дослідженнях, а були описовими в дусі філософських побудов, в них відображались міркування з приводу соціально-психологічних проблем, а не дослідження їх. Тому, тепер соціальна психологія потребувала використання експериментальної бази для підтвердження вагомих ідей, оскільки психологія на той час вже мала достатній досвід у використанні експериментального методу. Наступний етап становлення дисципліни міг стати тільки експериментальним етапом в її розвитку.

Самостійна робота студента.

При прослуховуванні лекційного питання будь-ласка заповнюйте таблицю і доповніть її готуючись до практичного заняття на основі аналізу додаткових джерел.

Основні напрямки соціальної психології.

Напрямки	Ведучі представники	Ключові ідеї
Біхевіоризм	Дж. Уотсон Ед. Торндайк К. Халл Б. Скіннер	
Психоаналіз	З. Фрейд К. Юнг А. Адлер Е. Фромм Д.Г. Салліван К. Хорні	
Гештальтпсихологія	М. Вертхаймер В. Келлер К. Коффка К. Левін Ф. Хайдер	
Символічний інтеракціонізм	Дж. Мід Г. Блумер	
Когнітивізм	Р. Аткинсон У. Найссер Ж. Піаже Дж. Брунер Л. Фестінгер Ч. Осгуд	
Гуманістична психологія	Г. Олпорт А. Маслоу К. Роджерс	

Питання проблемного характеру для міркування і самоконтролю.

1. Чим пояснюється факт виокремлення соціальної психології в самостійну галузь психологічної науки?
2. Проаналізуйте відмінні риси двох підходів щодо розв'язання питання про предмет соціальної психології: психологічного і соціологічного.
3. Які уявлення склалися у сучасній соціальній психології про її предмет?
4. Проаналізуйте передумови виникнення соціальної психології як самостійної науки.
5. В чому полягають основні особливості концепції “психологія мас”?
6. Чи згодні ви з твердженням про те, що концепція “психологія народів” більше тяжіла до етнопсихології ніж до соціальної психології?
7. Яким є вплив теорії інстинктів соціальної поведінки на становлення соціальної психології як самостійної галузі знання?
8. Вкажіть на особливості історії української соціальної психології.

9. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи становлення та розвитку зарубіжної соціальної психології.

10. Що спільного і відмінного між американським та європейським напрямами соціальної психології.

11. Спрогнозуйте перспективи майбутньої соціальної психології.

Тема 4. Основні завдання та методи соціальної психології.

Мета: Сформувати розуміння завдань соціальної психології. Розкрити основи методології, ознайомити з методами досліджень соціально-психологічних явищ та з етичними проблемами при отриманні соціально-психологічної інформації.

Базові поняття: спостереження, «галло-ефект», контент-аналіз, опитування, анкета, інтерв'ю, метод вивчення документів, соціометрія, референтометрія, тренінг, ділова гра, психотехнічна вправа, експериментальне дослідження, кореляційне дослідження, залежна перемінна, незалежна перемінна, вибірка, надійність, валідність, точність, стійкість.

План

1. Завдання соціальної психології.
2. Класифікація методів соціально-психологічного дослідження та їх характеристика.
3. Характеристика кореляційних та експериментальних досліджень.
4. Специфіка соціально-психологічних досліджень та етичні вимоги до їх проведення.

Інформаційний блок.

Завдання соціальної психології:

- розв'язання загальних наукових проблем, пов'язаних із формуванням знань про соціально-психологічну реальність, поясненням процесу суб'єктивного відображення об'єктивної дійсності, розробленням соціально-психологічних концепцій про взаємодію між людьми та соціальними спільнотами, методологію, методами соціально-психологічних досліджень;

- вивчення проблем, пов'язаних зі змінами соціально-психологічної реальності, аналізом шляхів і засобів впливу на механізми її становлення, розвитку та функціонування;

- теоретичне осмислення місця і ролі людини, що розвивається у суспільстві, яке також змінюється; виявлення конкретних соціально-психологічних характеристик особистості, найпоширеніших її соціально-психологічних типів, комунікативних програм поведінки;

- дослідження відносин і спілкування, у тому числі в екстремальних і конфліктних умовах, а також у зв'язку з утвердженням у соціумі нової системи цінностей і форм власності;

- вироблення теоретичних основ соціально-психологічної діагностики, консультування та надання допомоги.

Класифікація методів соціально-психологічного дослідження

Класифікація методів соціальної психології за Андрєвою Г.М.

Методи соціальної психології

Методи дослідження

- спостереження
- тренінг
- експеримент
- вивчення документів (контент-аналіз)
- опитування (інтерв'ю, анкета)
- тест
- втручання*
- соціометрія

* Стратегії соціального втручання:

- 1) стратегія індивідуальної зміни (об'єктом змін виступає окрема людина для оптимізації її життєдіяльності та перебування в організації);
- 2) техноструктурна стратегія (включає в себе втручання з метою оптимізації структури певної організації чи пошуків альтернативи їй, чи досягнення нею відповідності навколишній дійсності);
- 3) стратегія базування на певному типі даних (що залежить від того чи працює практик в середині організації чи поза нею);
- 4) організаційний розвиток чи культуральна зміна як стратегія впливу (широко поширена стратегія використання різних психологічних технік для удосконалення організації, в тому числі процесів прийняття рішень в них, планування роботи з персоналом).

Методи впливу

- соціально-психологічний
- ситуаційно-рольова гра
- психотехнічна вправа
- групова дискусія
- стратегії соціального

Схема діяльності практичного соціального психолога (за Шихиревим П.Н., 1985):

Виявлення проблеми – діагноз – аналіз – план втручання – втручання – оцінка

Класифікація методів соціальної психології (за Кузьміним Є.С., Семеновим В.Є):

1. Методи емпіричного дослідження (спостереження, контент-аналіз, анкета, інтерв'ю, тест, соціометричний тест, експеримент);
2. Методи моделювання.
3. Управлінсько-виховні методи.

В традиції зарубіжної соціальної психології (Майерс Д. Соціальна психологія. СПб., 1998) соціально-психологічні дослідження поділяють на:

1. Експериментальні дослідження.
2. Кореляційні дослідження.

Самостійна робота студента

1. Переглянути фільм германського режисера Олівера Хіршбегеля Експеримент (2001) та ознайомитися з стенфордським тюремним

експериментом здійсненим Ф.Зімбардо (Стенфордський тюремний експеримент Ф.Зімбардо\| Практикум по соціальній психології \под ред. Э.Пайнс, К.Маслач стр.283.) на основі чого написати есе на тему: «Специфіка соціально-психологічних досліджень та етичні вимоги до їх проведення».

2. Проаналізувати соціально-психологічні феномени з якими познайомилися при перегляді документального фільму «Я и другие» відомого документаліста Ф.Соболева (1974).

Питання проблемного характеру для міркування і самоконтролю.

1. Які переваги та обмеження методу спостереження перед іншими методами отримання соціально-психологічної інформації?

2. Чому, за словами Г.М. Андрєєвої, хороше опитування – це найскладніший метод соціальної психології? В чому проявляються труднощі даного методу?

3. У чому полягає специфіка методів соціальної психології?

4. На розв'язання яких проблем спрямований метод соціометрії?

5. Прокоментуйте етичні проблеми з якими стикаються при проведенні соціально-психологічного дослідження.

1.2. Змістовний модуль II. Проблема особистості в соціальній психології.

Тема 5. Особистість з погляду соціальної психології.

Мета: Сформуванню розуміння соціально-психологічної природи особистості. Ознайомити з особливостями дослідження особистості в соціальній психології.

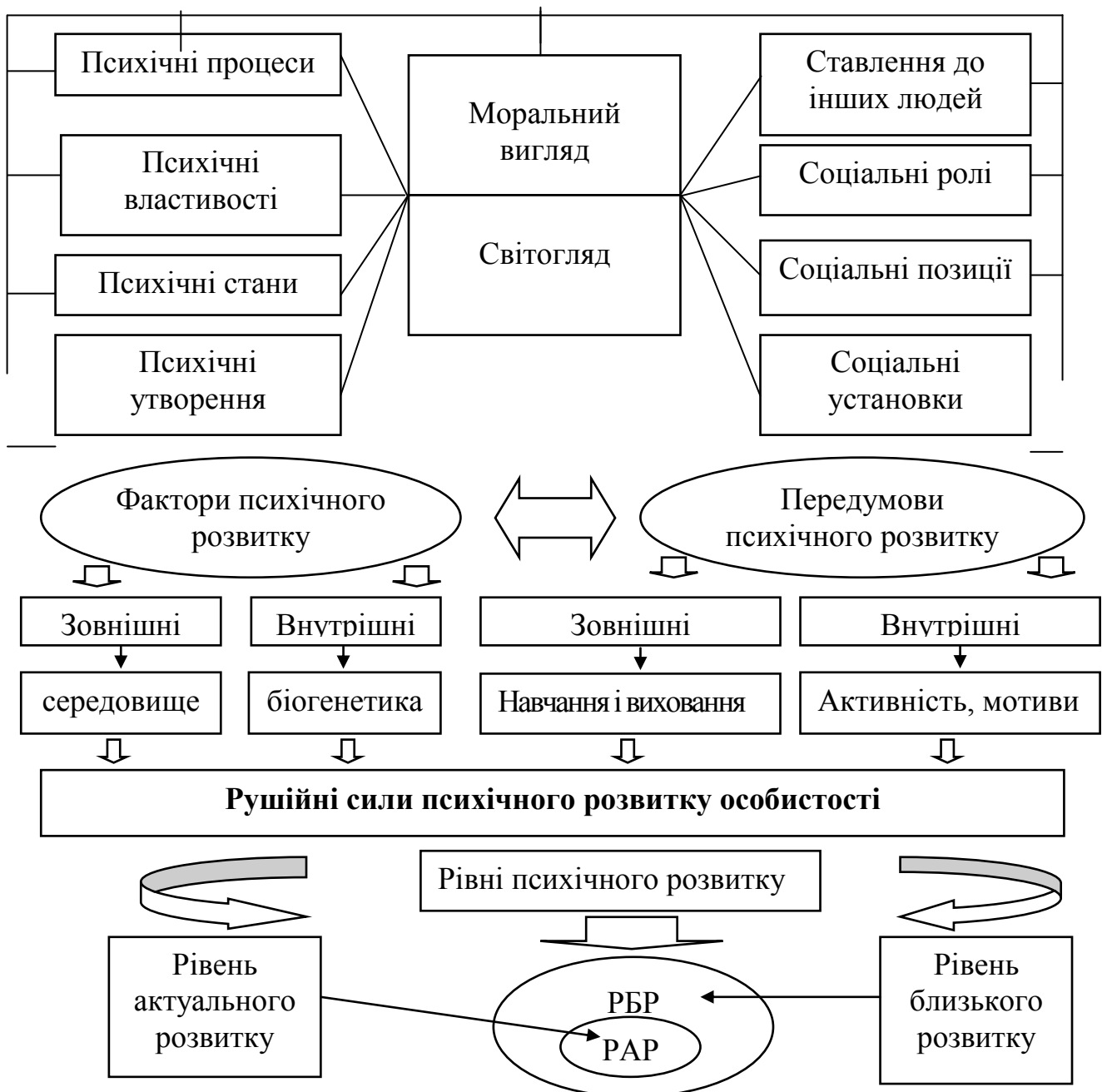
Базові поняття: компетентність, соціально-психологічна компетентність, культура особистості, комунікативний потенціал особистості, соціальний тип, соціально-психологічний тип, соціальна поведінка, соціально-психологічний досвід, статусно-рольові параметри, соціальне життя.

План

1. Соціально-психологічна природа особистості.
2. Соціально-психологічні теорії особистості.
3. Дослідження особистості в соціальній психології.

Інформаційний блок Психологічна структура особистості

Самостійна робота студента

Оберіть, на вибір, один із соціально-психологічних напрямів і визначте, які теоретичні принципи в розкритті соціально-психологічної природи особистості покладені в основу даного напрямку.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. В чому відмінність соціально-психологічного підходу до особистості від підходу до неї в такій «батьківській дисципліні» як соціологія?
2. Що спільного і в чому відмінність між поняттями «індивід» і «особистість»?
3. Чому все біологічне в особистості людини в більшій чи меншій мірі соціалізоване?
4. Доведіть чи спростуйте твердження про те, що поняття особистість має сенс лише в системі суспільних відносин.

5. Охарактеризуйте поняття індивідуальність, встановіть його зв'язок з поняттям “людина”, “індивід”, “особистість”.

6. Що становить основу активності особистості в її взаємодії із суспільством, іншими людьми та собою?

7. Який зміст виражає поняття “соціально-психологічна компетентність особистості”?

8. У чому полягає специфіка соціально-психологічного підходу до особистості?

9. Чи поділяєте ви твердження, що особистість є ієрархією різних зовнішніх і внутрішніх комунікацій, які утворюють нову якість – комунікативне ядро, комунікативний світ людини?

10. Як співвідносяться поняття соціальний тип і соціально-психологічний тип?

11. Що таке Я-концепція особистості? Проаналізуйте основні її структурні складові.

Тема 6. Соціалізація особистості, механізми та інститути соціалізації.

Мета: Розкрити сутність, механізми та інститути соціалізації. Ознайомити з соціально-психологічними особливостями процесу соціалізації. Розкрити значення та вплив вікових криз в процесі соціалізації, вказати можливості опанування кризової ситуації в житті людини. Сформулювати розуміння наслідків негативної соціалізації.

Базові поняття: соціалізація, соціальна адаптація, сфера соціалізації, стадії соціалізації, інститути соціалізації, соціально-психологічні механізми, ідентифікація, наслідування, престиж, імідж, лідерство, переконання, психологічне зараження, навіювання, акселерація, інфантилізм, самовизначення, соціально-психологічний клімат, життєва перспектива, життєві плани, життєва мета, ідентичність, соціально-психологічна стабільність, асоціалізація, десоціалізація, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, маргінальна особистість, афект неадекватності, соціально-психологічна дезадаптація, суїцид, аутоагресія, соціальна реабілітація.

План

1. Сутність соціалізації.
2. Соціально-психологічні особливості соціалізації.
3. Вікові кризи життя в процесі соціалізації.
4. Асоціальні прояви особистості.

Інформаційний блок

Фактори соціалізації особистості

Психосоціальні кризи людини за Е.Еріксоном

задоволення від життя	8	відчай
генеративність	7	застій
комунікабельність	6	ізоляція
ідентифікація	5	індивідуальна сирість
працьовитість	4	почуття неповноцінності
ініціативність	3	почуття провини
автономія	2	сором і сумніви
довіра	1	підозрілість до усього

Самостійна робота студента

Підготувати виступ на обрану тему:

1. Формування особистості в колективі.
2. Формування самооцінки та шляхи корекції неадекватної самооцінки
3. Особистісний ріст та особистісна соціальна зрілість.
4. Криза життєвого шляху.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Чим можна пояснити той факт, що сукупність стійких мотивів складає ядро спрямованості особистості?
2. Чому зіткнення потреб “для себе” і потреб “для інших” може призвести до міжособистісного конфлікту?
3. В чому проявляється така невербальна форма нормативних вимог і очікувань, як символіка? Наведіть конкретні приклади.
4. Чому “свобода”, “сенс життя” відносяться до термінальних цінностей?
5. Чому сором і почуття провини можна віднести до механізмів соціалізації?
6. Як соціальна адаптація та інтеріоризація виявляються у процесі соціалізації особистості?
7. У чому полягає соціально-психологічна специфіка процесу соціалізації підлітків?
8. Охарактеризуйте особливості соціалізації старшокласників?
9. Охарактеризуйте роль навчальної діяльності у соціалізації студентів.
10. Що спільного і відмінного у поняттях “адаптація” та “адаптивність”?
11. Проаналізуйте основні ознаки конформної поведінки особистості.
12. Якими соціально-психологічними особливостями характеризується процес соціалізації людини у зрілому віці?
- 13.3 чим співвідносяться життєві плани і життєва перспектива особистості?
14. Як особливі перехідні періоди розвитку впливають на процес соціалізації особистості?

15. Охарактеризуйте поняття “соціально-психологічна стабільність” спільності та особистості.
16. Проаналізуйте найважливіші асоціальні прояви особистості.
17. Охарактеризуйте соціально-психологічні чинники суїцидальної поведінки особистості.

Тема 7. Соціальна установка.

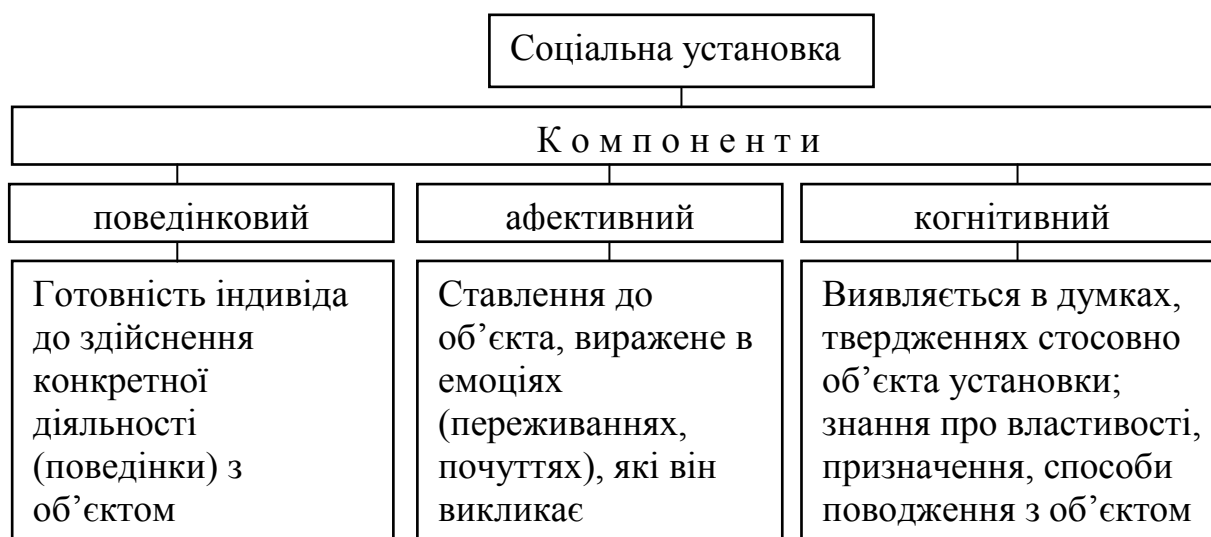
Мета: Сформувати поняття про установку, атитюд їх вплив на поведінку. Розкрити статусно-рольові характеристики та статево-рольові параметри особистості.

Базові поняття: атитюд, соціальна установка, соціальні норми, деіндивідуалізація, статус, авторитет, престиж, позиція, роль, ранг, стать, гендер, статева диференціація, статева роль, гендерна роль.

План

1. Сутність соціальної установки.
2. Статусно-рольові характеристики особистості.
3. Статево-рольові параметри особистості.

Інформаційний блок

Самостійна робота студента

Відповісти на питання:

1. Як статево-рольові характеристики особистості впливають на процес спілкування і взаємодії людей?

2. Яка відмінність між поняттями “гендер” та “стать”?

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Чим пояснюється той факт, що будь-яка соціальна роль (наприклад, роль депутата парламенту) персоніфікується?

2. Доведіть на конкретних прикладах, що стереотипи мислення, прийняті в конкретній соціальній групі, можуть привести до упередженої соціальної установки.

3. Проаналізуйте найважливіші ознаки установок. Чи визначають вони поведінку людини?

4. Як сучасні моделі установки пояснюють процеси зв'язку установки і поведінки особистості?
5. Охарактеризуйте структурні складові самосвідомості особистості.
6. У чому полягає специфіка входження особистості в групу?
7. Як індивідуальні особливості людини впливають на її поведінку?
8. Як пов'язані між собою поняття “репутація”, “популярність”, “авторитет”?
9. Чим визначається місце індивіда в системі міжособистісних відносин?
10. Що є основою авторитету особистості?
11. Охарактеризуйте феномен “позиції” з погляду соціальної психології.
12. Прокоментуйте твердження про те, що соціально-психологічна роль виникає лише у контексті соціальних відносин особистості.
13. Як статево-рольові характеристики особистості впливають на процес спілкування і взаємодії людей?

1.3. Змістовний модуль III. Соціально-психологічна характеристика спілкування та міжособистісної взаємодії.

Тема 8. Психологічний зміст, види і функції спілкування.

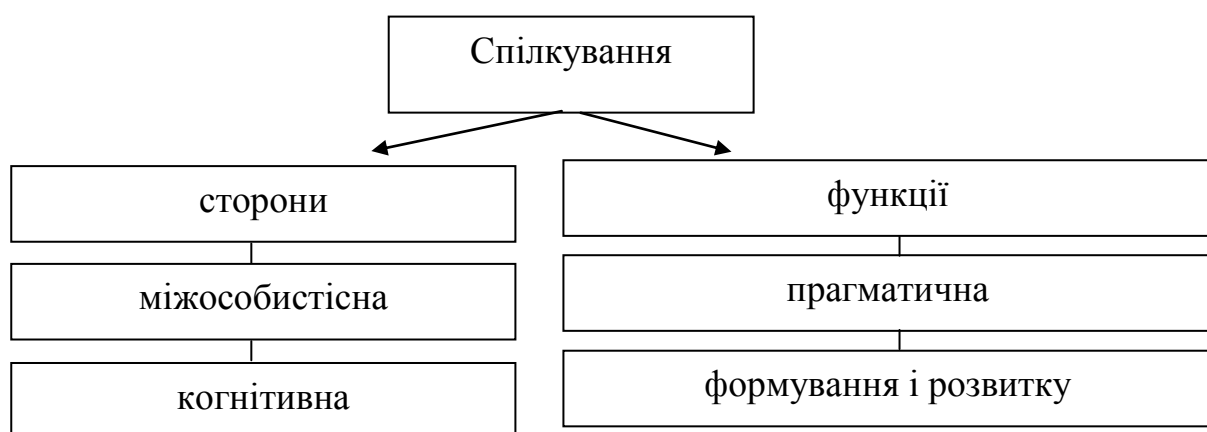
Мета: Сформулювати розуміння соціально-психологічної суті спілкування, його ролі в розвитку особистості. Розкрити зміст, види і функції спілкування.

Базові поняття: міжособистісне спілкування, структура спілкування, функції спілкування, масове спілкування, монолог, діалог, конгруентність, стратегія спілкування, тактика спілкування, стиль спілкування, вербальне спілкування, невербальне спілкування, культура спілкування.

План

1. Поняття спілкування в соціальній психології.
2. Види і функції спілкування.
3. Розвиток спілкування в онтогенезі.
4. Спілкування як форма вияву активності особистості.

Інформаційний блок

Самостійна робота студента

Роздуми на тему: “Роль спілкування в житті людства”. Дати визначення - “комунікативний потенціал”, перерахувати складові та передумови розвитку.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Чому спілкування є невід'ємною складовою людського існування, важливою передумовою формування людини як соціальної істоти?
2. Проаналізуйте особливості міжособистісного спілкування.
3. У чому полягають відмінності міжособистісного і масового спілкування?
4. З'ясуйте особливості діалогічного спілкування.
5. Розкрийте сутність основних принципів гуманістичного спілкування.
6. Чому спілкування відноситься до базових категорій психологічної науки?
7. В чому проявляється роль спілкування в становленні людської особистості?
8. Яка суть афіліативної потреби в спілкуванні?
9. В чому відмінність між рольовим та міжперсональним спілкуванням?

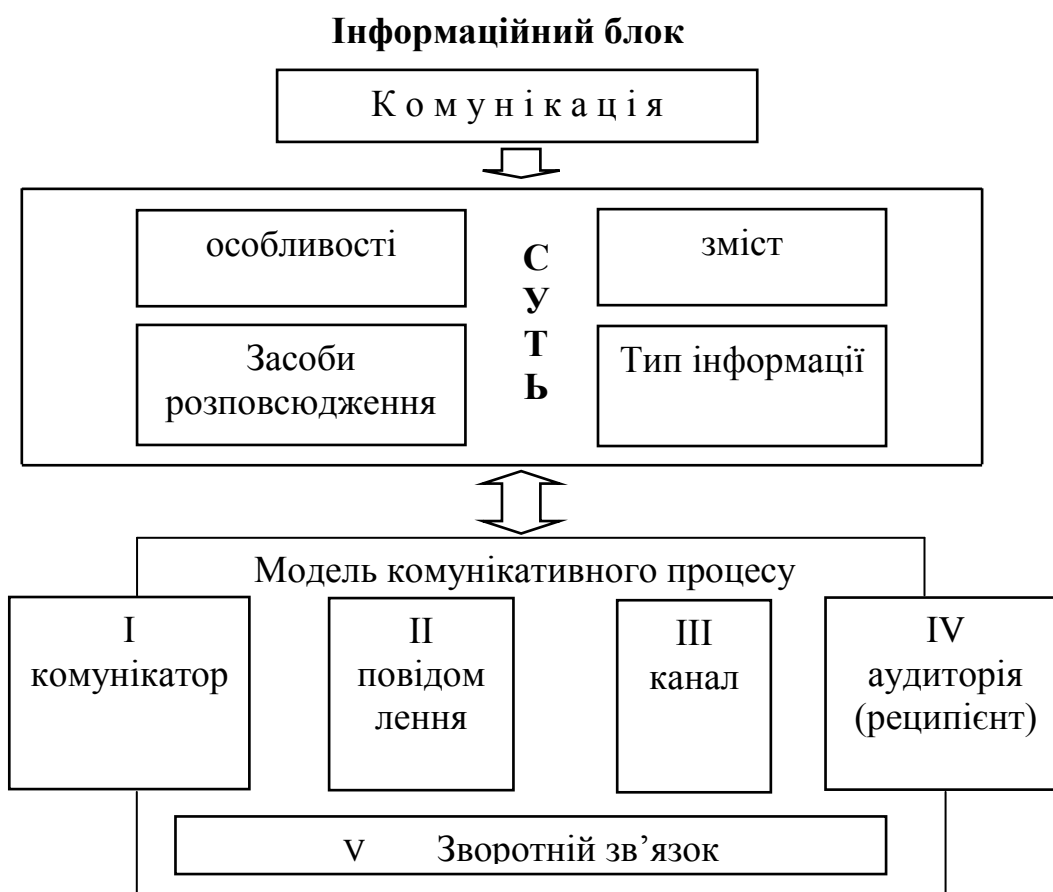
Тема 9. Спілкування як обмін інформацією (комунікативний аспект)

Мета: Розкрити багатогранність спілкування та визначитися з одним із його складових: комунікативним аспектом. Сформувані вміння аналізувати комунікацію. Сформувані розуміння того, що спілкування можна розглядати тільки в комплексі всіх його складових.

Базові поняття: комунікація, адресат, реципієнт, канал інформації, аксіальна комунікація, ретиальна комунікація, спонукальна і констатуюча комунікації, комунікативний простір, говоріння, слухання, рефлексивне слухання, кінесика, проксемика, комунікативний.

План

1. Поняття комунікації. Типи комунікації.
2. Засоби комунікації. Види комунікації.
3. Комунікативні бар'єри спілкування.
4. Умови ефективної комунікації.

Таблиця *Характеристика комунікації в міжособистісному спілкуванні. Сутність рефлексивного слухання*

Параметри аналізу	Змістова характеристика
Особливості рефлексивного слухання	<ul style="list-style-type: none"> - багатозначність більшості слів (іноді важко з'ясувати, що конкретно має на увазі комунікатор, вживаючи певне слово); - неможливість висловити думку так, щоб вона була правильно сприйнята (часом комунікатор починає розмову не безпосередньо з проблеми, а зі вступу, зі змісту, з якого важко з'ясувати конкретні наміри); - віддаленість індивіда від основного предмета розмови, внаслідок чого може загубитися головна його думка; - відключення, вибірковість уваги (відведення погляду від співрозмовника, безнадійний помах руки та ін.; перемінне переключення уваги з одного на інше); - висока швидкість розумової діяльності (людина думає швидше, ніж говорить, тобто коли хтось говорить, мозок більше часу вільний і тому відволікається від інформації); - антипатія до чужих думок (індивід цінує свої думки більше) тощо

<p>Обмеження й труднощі рефлексивного слухання</p>	<ul style="list-style-type: none"> - інформаційні (збір необхідних даних); - контрольні (перевірка того, чи стежить партнер за думкою співрозмовника); - з метою орієнтації (чи дотримується партнер попередньої своєї думки); - підтверджуючі (щоб досягти схвалення); - ознайомлювальні (для ознайомлення з думкою, цілями партнера); - зустрічні (спричинюють звуження розмови, приводять партнера до згоди); - альтернативні (надають можливість вибору); - спрямовуючі (партнера «повертають» до потрібної теми); - провокаційні (з метою встановлення справжніх намірів співрозмовника) та ін.
<p>Рефлексивні відповіді</p>	<p>З'ясування. Це звернення до співрозмовника за уточненнями. Здійснюють за допомогою запитань на уточнення, розвиток, розуміння того, про що йдеться. Доцільніше користуватися переважно «відкритими» запитаннями, оскільки «закриті» переключають співрозмовника з позиції пояснення на позицію власного захисту, а це може загострити конфліктну ситуацію</p> <p>Перефразування. Полягає у формулюванні почутої інформації своїми словами, особливо коли вона здається незрозумілою. Це підсилює адекватність змісту бесіди і визначає точність розуміння</p> <p>Відображення почуттів. Акцентує увагу на емоційному стані співрозмовника, його ставленні до змісту бесіди. Хоча відмінність між почуттями та змістом повідомлення певною мірою відносна і її не завжди можна чітко визначити, співрозмовник може приховати своє ставлення до певних подій, фактів, якщо він побоюється негативної оцінки</p> <p>Резюмування. Його функція — підсумувати бесіду або організувати окремі її фрагменти в єдиний змістовий контекст. Доцільне під час тривалих бесід</p>
<p>Перешкоди на шляху рефлексивного слухання</p>	<p>Внутрішні: шкідливі звички слухання, які пов'язані із конкретною особою. Це роздуми про проблеми, які не стосуються змісту розмови, власні переживання, фантазії, загострення уваги на зовнішності співрозмовника та ін.</p> <p>Зовнішні: сторонні шуми; акцент мовця; темп розмови (надто швидка чи повільна мова партнера); неординарна зовнішність співрозмовника (екзотичні прикраси, неадекватність міміки тощо); погана акустика; надто гучний чи тихий голос співрозмовника; температура приміщення; телефонні дзвінки, що переривають розмову; обмеженість у часі, відчуття його дефіциту; неприємні запахи в приміщенні та ін.</p>

Слухання співрозмовника є активною діяльністю, до якої задіяні і бажання почути, й інтерес до мовця, а також вербальні та невербальні аспекти комунікації. Щодо цього існує вислів «слухати всім тілом» (коли інформація цікава, співрозмовник несвідомо повертається до партнера, встановлює з ним візуальний контакт, намагається «всім тілом» продемонструвати свою зацікавленість). Таке вміння слухати — це сприймання інформації, за якого реципієнт виражає заохочувальне ставлення до того, хто говорить, своєрідно стимулюючи спілкування, стримується від зайвих зауважень, сприяє обміну інформацією. Якщо співрозмовник у процесі діалогу замовк, це ще не означає, що він слухає. Адже слухання є процесом, що передбачає концентрацію уваги. Уточнюючи, оцінюючи, аналізуючи інформацію під час діалогу, людина більше уваги приділяє своїм справам, ніж тому, що їй говорять. Особливо це виявляється в ситуаціях конфліктного спілкування. У процесі діалогу вона частіше переймається тим, чи зрозумів її співрозмовник, ніж тим, наскільки їй зрозумілі його слова, позиція. Таке слухання деформує процес спілкування. Зважаючи на поведінку учасників комунікативного процесу, розрізняють нерефлексивне, рефлексивне, критичне та емпатійне слухання.

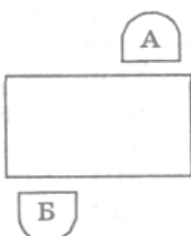
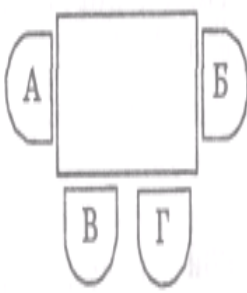
Нерефлексивне слухання полягає у мінімальному втручанні в мову співрозмовника (умовно-пасивне слухання). Залежно від ситуації під час неререфлексивного слухання можуть виявлятися підтримка, схвалення, розуміння за допомогою лаконічних відповідей, що допомагають продовжити бесіду (репліки «так», «розумію» тощо). Ефективне воно в ситуаціях, коли співрозмовник висловлює своє ставлення до події, прагне обговорити актуальні питання, відчуває себе скривдженим або вирішує важливу проблему. Таке слухання ефективне, коли співрозмовнику важко викласти свої проблеми, необхідно тримати під контролем емоції у спілкуванні з особою, яка обіймає високу посаду. Недоцільне воно в ситуаціях, коли співрозмовник не зацікавлений у розмові або коли його намагання слухати і зрозуміти сприймається як згода, співучасть.

Рефлексивне слухання передбачає регулярне використання зворотного зв'язку для досягнення більшої точності в розумінні партнера

Критичне слухання вимагає від учасника спілкування спочатку аналізу повідомлення, потім його розуміння. Таке слухання прийнятне під час ділової наради, конференції, дискусії, на яких обговорюються проблеми, думки, ідеї, що стосуються нових проектів, досвіду та ін. Однак у процесі повідомлення нової інформації, наприклад на лекції, критичне слухання є непродуктивним, оскільки відторгнення інформації не дає змоги почерпнути з неї цінне.

Емпатійне слухання передбачає, що учасник спілкування приділяє більше уваги «зчитуванню» почуттів, а не слів. Воно буває ефективним, якщо комунікатор викликає у співрозмовника (реципієнта) позитивні емоції (радість, сподівання на краще, упевненість у собі та ін.) та неефективним, якщо провокує негативні емоції (страх, тривогу, розчарування тощо).

Особливості розміщення учасників взаємодії за прямокутним столом

Позиція	Графічне зображення	Загальна характеристика	Особливості використання
Кутове розміщення		Сприяє постійному контакту очей і відкриває простір для жестикуляції й спостереження за жестами співрозмовника. Кут столу може бути частковим бар'єром у разі небезпеки чи загрози: за нього можна заховатися. За такого розміщення не можливий територіальний розподіл столу	У дружній, невимушеній бесіді
Конкуруючо-оборонна		Розміщення один навпроти одного може викликати оборонне ставлення й атмосферу суперництва. За неформальної бесіди кожна із сторін дотримуватиметься своєї думки, бо стіл стає бар'єром між ними. Учасники спілкування, сидячи один навпроти одного, підсвідомо ділять стіл на дві рівні території, при цьому кожен претендує на свою територію.	У стосунках суперництва чи субординації або коли один з учасників вдається до заходів адміністративного впливу
Незалежна		Таку ситуацію розцінюють як вороже ставлення людини, чиї межі порушено, а також як відсутність зацікавленості у розмові	Такого розміщення потрібно уникати, особливо коли необхідна відверта розмова між учасниками
Ділова взаємодія		Партнери сидять поруч. Цю позицію вважають однією з найвдаліших для подання, обговорення і вироблення спільних рішень	Робота у співавторстві над якоюсь проблемою чи проектом
Розміщення групи людей за офіційним прямокутним столом		Займати провідну позицію і здійснювати максимальний вплив буде той, хто не сидить спиною до дверей (на рисунку це суб'єкт А). Якщо А сидітиме спиною до дверей, то ситуацією володітиме Б. Якщо А очолює ситуацію, то наступним за значущістю буде Б, а не В чи Г	Коллективне обговорення і розв'язання проблеми

Засоби проксемики не здатні повністю забезпечити результативність переговорів, дискусії тощо, оскільки вони залежать від багатьох рівнів людської діяльності (мети, позицій, соціальної належності партнерів тощо). І все-таки оптимальна організація простору, часові характеристики спілкування в сукупності з іншими чинниками є суттєвими для комунікативного процесу.

Будь-яку інформацію слід кодувати так, щоб система кодифікації та декодифікації була відома всім учасникам спілкування. Порівняно доступною є система кодифікації за вербальної комунікації. У процесі невербальної комунікації важливо знати код кожної ситуації. Отже, щоб досягти загального смислу при обміні інформацією (розкрити повністю смисловий аспект інформації), потрібне цілковите розуміння учасниками комунікативного процесу значення знаків, коду, які використовуються. Для побудови всім зрозумілого коду необхідно виокремити певні одиниці всередині кожної системи невербальних знаків, наприклад одиницю рухів тіла людини. Використовуючи методологію структурної лінгвістики, ці рухи поділяють на одиниці, а потім з них утворюють складніші конструкції. В сукупності одиниці є своєрідним алфавітом рухів тіла. Найменшою семантичною одиницею вважають кін, кінему (грец. *kinema*— рух), які утворюють кінеморфи (щось подібне до фраз). Саме вони і сприймаються у процесі обміну інформацією. Вирази обличчя класифіковано за методикою FAST — Facial Affect Scoring Technique. Її принцип полягає в поділі обличчя горизонтальними лініями на три зони (очі й чоло, ніс і ділянка носа, рот і підборіддя) та виокремленні шести основних емоцій, які найчастіше виражаються за допомогою мімічних засобів: радість, сум, страх, гнів, подив, відраза. (Окремі з них охарактеризовано у табл.).

Таблиця Вияв емоцій

Емоція	Особливості вияву	Графічне зображення
Радість	Супроводжується збудженням рухових центрів, що зумовлює характерні рухи: жестикуляцію, підскакування, плескання в долоні та ін. Посилюється кровообіг у дрібних судинах, шкіра тіла червоніє, стає теплішою. Внутрішні тканини й органи починають краще постачатися киснем, у них інтенсивніше відбувається обмін речовин. Підвищується тон голосу, розширюється його діапазон, зростає сила. Цей стан відповідає найбільшій внутрішній задоволеності людини, повноті та осмисленості цілі у реальній ситуації	

Сум	<p>Відбувається звуження кровоносних судин, гальмування моторики, що викликає відчуття холоду. Звуження дрібних судин легень спричинює відплив з них крові. У результаті погіршується надходження кисню в організм. Людина відчуває нестачу повітря, важкість у грудях. Намагаючись полегшити такий стан, вона починає глибоко вдихати. Уповільнюються її рухи, руки та голова стають опущеними, слабшає голос, знижується мовна активність. Людина виявляє безсилля перед подією, яка заважає задоволенню потреби</p>	
Страх	<p>Характерне сильне підвищення тону і розширення діапазону голосу. Мовна активність підвищується. М'язи стають напруженими, серце б'ється швидко, прискорюється дихання. Температура тіла низька. Цей стан супроводжується тривожними переживаннями, переляком, панікою, а також діями, спрямованими на самозбереження. Залежно від загрози інтенсивність і переживання страху варіюють у широкому діапазоні відтінків: боязнь, переляк, жах, побоювання. Людина не впевнена у здатності впоратись із ситуацією</p>	

Самостійна робота студента

1. Есе на тему: Людина-оркестр –багатогранність комунікації. Використати в написанні есе праці Кроль Л.М., Михайлова Е.Л. Человек-оркестр: микроструктура общения. «Класс», 1993; Дерябо С., Ясвин В. Гроссмейстер общения. Луганск, 1997; Пиз А. Язык телодвижений.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Розкрийте зміст вербальних засобів спілкування.
2. У чому полягають основні особливості невербального спілкування.
3. Як за допомогою оптико-кінетичної системи знаків можна підсилити чи послабити вплив спілкування?
4. Доведіть чи спростуйте, що невербальні засоби спілкування не впливають на ефективність процесу спілкування.
5. Чому потрібно знати культурно-освітні, національно-психологічні особливості партнера по спілкуванню.
6. У чому полягає специфіка міжособистісної комунікації?

7. За допомогою яких чинників можна досягти взаєморозуміння під час обміну інформацією.
8. В чому перевага діалогічного спілкування над монологічним спілкуванням?
9. В чому проявляється інформаційно-комунікативна функція спілкування?
10. Чому механізм “зворотного зв’язку” притаманний тільки людському спілкуванню?
11. В чому суть регуляційно-комунікативної функції спілкування?
12. Чим можна пояснити втрату інформації при повідомленні?
13. В чому суть афективно-комунікативної функції спілкування?

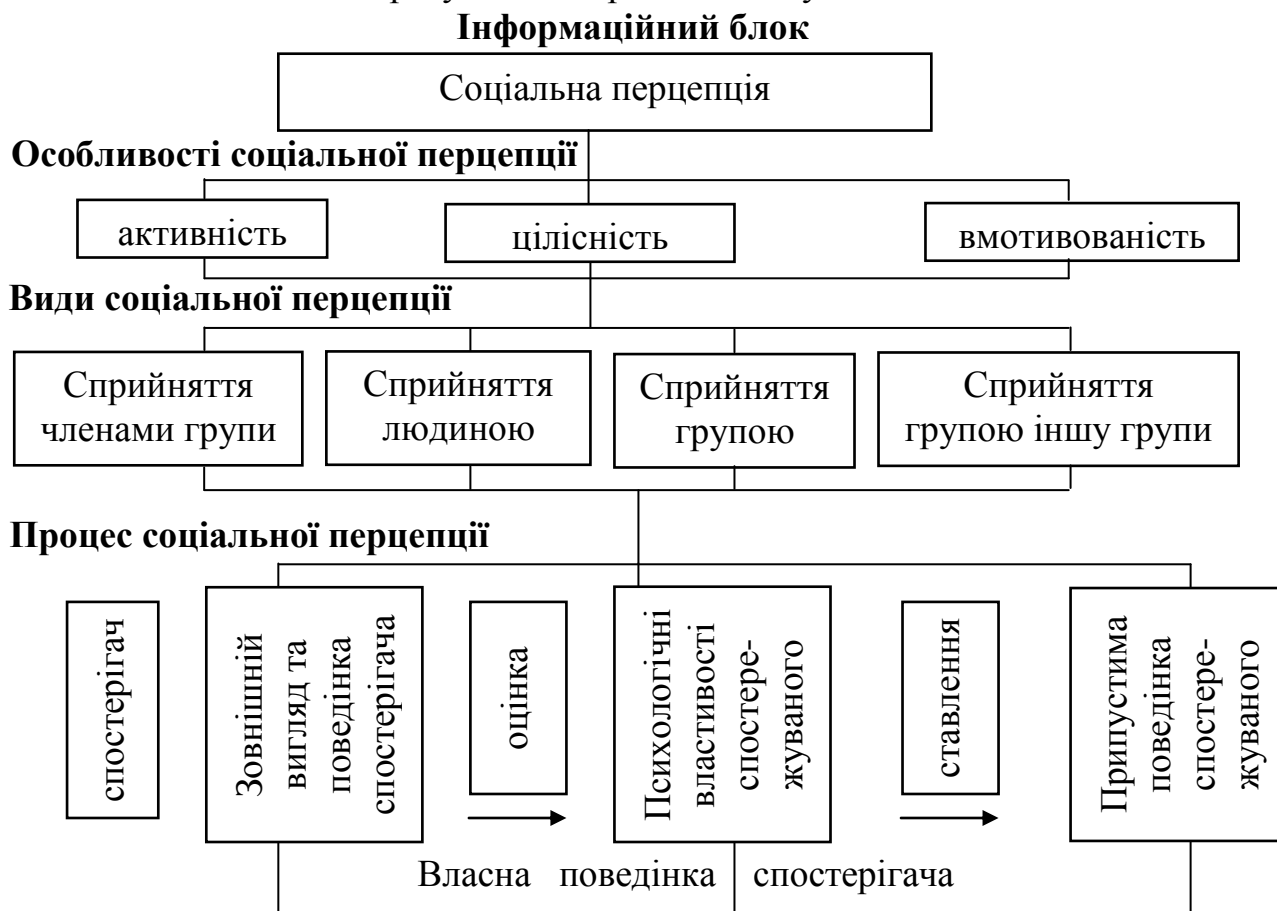
Тема 10. Сприймання і розуміння людьми один одного в процесі спілкування.

Мета: Ознайомити з соціальною перцепцією. Розкрити механізми міжособистісного пізнання. Сформувати розуміння того, що спілкування можна розглядати тільки в комплексі всіх його складових.

Базові поняття: соціальна перцепція, ідентифікація, емпатія, рефлексія, стереотипізація, каузальна атрибуція, ефект ореолу, фасцинація.

План

1. Поняття соціальної перцепції.
2. Ефекти міжособистісного сприймання.
3. Механізми взаєморозуміння в процесі спілкування.

Самостійна робота студента

Підготувати опис каузальної атрибуції, навести приклади каузальної атрибуції.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Як впливає соціальна установка на сприйняття іншої людини?
2. Що спільного і в чому відмінність між ідентифікацією та емпатією?
3. Чому важко (і навіть неможливо) перевірити точність сприйняття іншої людини?

Тема 11. Міжособистісна взаємодія (інтеракція).

Мета: розкрити значення інтерактивного аспекту спілкування його важливість в процесі налагодження спільних дій та порушення інтеракції. Сформувані розуміння того, що спілкування можна розглядати тільки в комплексі всіх його складових.

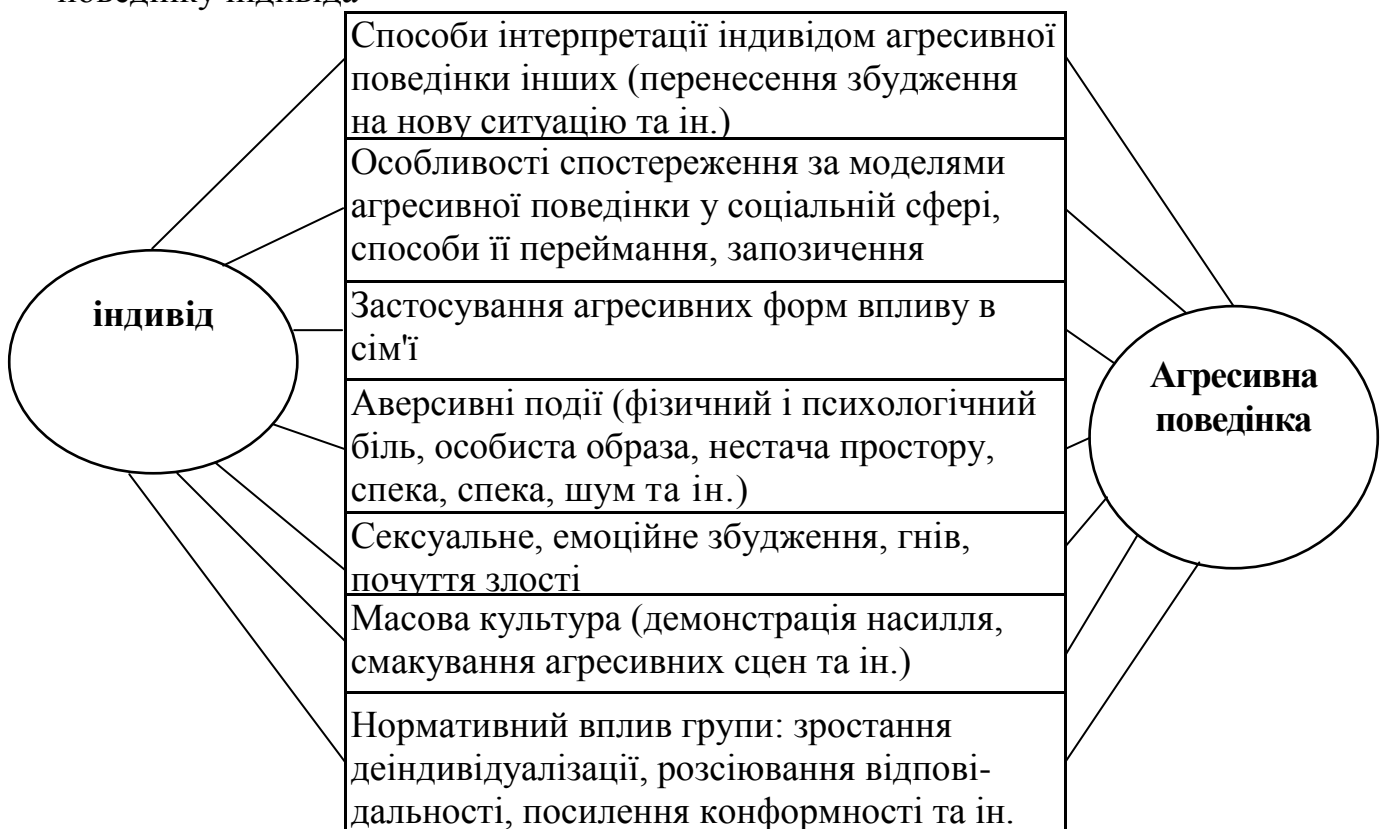
Базові поняття: інтеракція, співробітництво, суперництво, відкритість, самотність, агресія, фрустрація, упередження, атракція, міжособистісний вплив, психологічний вплив, комунікативний вплив.

План

1. Поняття інтеракції.
2. Різновиди інтеракції.
3. Теорії міжособистісної взаємодії.
4. Міжособистісна атракція: прихильність, дружба, любов, ворожість, агресія, конфлікт.

Інформаційний блок

Основні внутрішні і соціокультурні чинники, що провокують агресивну поведінку індивіда

Самостійна робота студента

Законспектувати працю Е.Берна *Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы.* – М., 2003.

Законспектувати працю Е.Фромма *Искусство любить.* - СПб., 2008

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Чому метод стверджувальних відповідей (“так”) дозволяє з більшою вірогідністю очікувати, що Ваша пропозиція буде прийнята співрозмовником?
2. Чим пояснити той факт, що жест, міміка, поза деколи дають більш правильну інформацію про стан людини, його істинні наміри, ніж слова?
3. В чому суть психологічного контакту при спілкуванні двох людей?
4. Чому інтонація голосу є могутньою «добавкою» до змісту інформації, яку повідомляє партнер по спілкуванню?
5. В чому значення компліменту? Чому він є засобом отримання прихильності людей до себе?
6. Існує вираз: «обличчя – це дзеркало відносин». В чому психологічне значення цього твердження?
7. Чому стратегія співробітництва вважається найбільш ефективною стратегією взаємодії людей?
8. Що спільного і в чому відмінність між зараженням і навіюванням?
9. Чим пояснюється виникнення труднощів в спілкуванні із-за бар'єру гніву?
10. Чому наслідування в більшій мірі, ніж зараження чи навіювання, відноситься до групових механізмів?

1.4. Змістовний модуль IV. Соціальна психологія груп.

Тема 14. Феномен групи з погляду соціальної психології.

Мета: ознайомити студентів з вивченням групи в соціальній психології, з класифікацією груп та особливостями їх. Розкрити соціально-психологічні характеристики та ознаки групи.

Базові поняття: соціальна спільність, соціальна група, спільна діяльність, психологічний зміст спільної діяльності, композиція, офіційні стосунки, неофіційні стосунки, групові процеси, групові норми, соціальний контроль, групові санкції, групові очікування (експектації), умовна група, реальна група, мала та велика група, референтна група, первинна та вторинна групи, дифузна група, асоціація, корпорація, колектив.

План

1. Специфіка підходу соціальної психології до вивчення груп.
2. Визначення та основні характеристики групи.
3. Види і класифікація груп.

Інформаційний блок

Специфіка підходу соціальної психології до вивчення груп.

Історія вивчення груп в соціальній психології:

- 2-а пол. XIX ст. – інтерес до великих соціальних груп («психічний склад» народу, психологія мас і натовпу).

- Поч. ХХ ст. – експериментальне вивчення малих груп (близького соціального оточення, людей, які вступають в безпосередній контакт).

- 60-і роки – роботи присвячені спеціально організованим великим об'єднанням людей, які взаємодіють одне з одним для досягнення визначеної (напр. професійної) мети.

- Кінець ХХ ст. – відродження інтересу до груп, які сформовані на основі спільності релігійних і політичних поглядів.

Основні проблеми соціально-психологічної природи груп.

- Як номінальне об'єднання людей стає реальною спільністю: які фактори «народження» груп, природа групової згуртованості і т.п.

- Який «життєвий цикл» групи: етапи розвитку групи від народження до розпаду, тривалість існування групи і т.п.

- Які способи стимуляції групової продуктивності: фактори стабільності і ефективності функціонування групи, функціонально-рольова диференціація групи, роль керівника, лідера.

- Як будуються міжгрупові стосунки.

- Який вплив один на одного здійснюють особистість і група.

Відмінні характеристики груп.

- Включеність групи в більш широкий соціальний контекст.

- Обумовленість існування групи деякими причинами, цілями.

- Спільність сприйняття, оцінок тощо у членів групи через спільність «долі», умов життя, подій і наслідків, що виникають.

- Формування загальної культури групи при деякій тривалості її існування.

- Статусно-рольова диференціація в середині групи.

- Впорядкована, цілеспрямована діяльність групи, тому ще є наявні органи планування, координації і контролю.

- Ідентифікація з групою, формування почуття «Ми». Деперсоналізація, нівелювання індивідуальних особливостей членів однієї групи, їх сприйняття як подібних одне до одних. Протиставлення «Ми» і «Вони». Між групові конфлікти, внутрігрупової солідарність.

Визначення та основні характеристики групи.

Важливий акцент робить вітчизняна соціальна психологія на розгляді групи як суб'єкту діяльності. Звідси параметри групи як чогось дієвого:

- інтереси;- потреби;- цілі;- цінності;- норми.

Тож, *група визначається як спільність людей поєднаних метою, нормами, цінностями, очікуваннями, інтересами, і така спільність людей, між якими існує постійна взаємодія.*

Основні характеристики групи.

Перший блок:

1. Композиція групи її склад;

2. Структура групи: - структура влади; - структура комунікацій; - структура переваг; - структура діяльності.

3. Групові процеси.

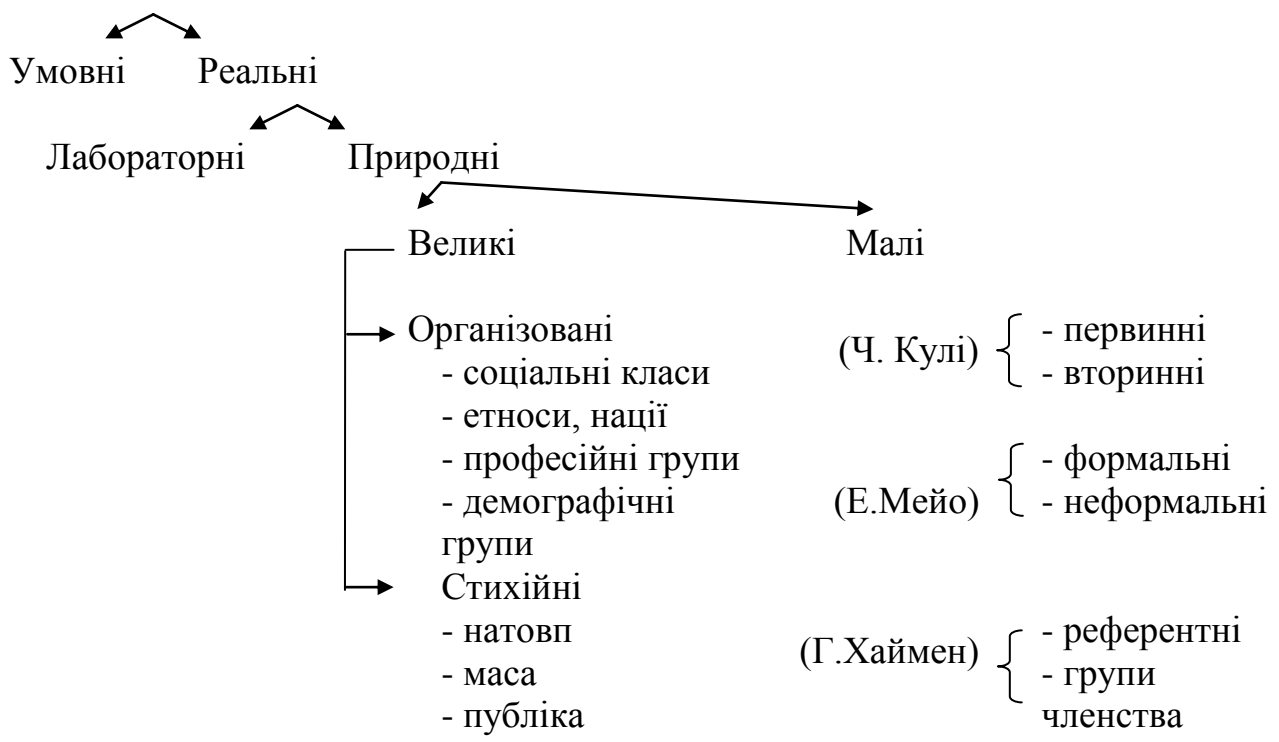
Другий блок даних, пов'язаних з місцем особистості в групі:

статус; роль; норми, цінності і санкції

Види і класифікація груп.

Класифікація груп за Андрєєвою Г.М.

Групи

Класифікація груп за Л.Е. Орбан-Лембрик

Основна ознака	Види груп	Загальна характеристика
Кількісний аспект	Малі	Це відносно невелика кількість людей, які безпосередньо контактують між собою і об'єднані спільними завданнями і цілями. До них належать робітничі колективи, наукові лабораторії, спортивні команди та ін. Існуючи реально, малі групи доступні безпосередньому сприйманню, досягнуті за своїм розміром і часом. Вивчати їх можна, працюючи з усією групою (спостереження, опитування, тестування тощо). Малі групи поділяють на вже сформовані (групи високого рівня розвитку) і ті, що формуються (вони вже задані зовнішніми соціальними вимогами, але ще не згуртовані спільною діяльністю)
	Великі	Це об'єднання багатьох людей, які не перебувають у безпосередньому контакті, взагалі можуть не знати про існування один одного. За певних обставин велика група може збігатися з умовною. Вона стає реальною, якщо індивідів об'єднують певні структурно-формальні (організаційно-комунікативні, функціонально-рольові) і соціально-психологічні (ціннісно-нормативні, управлінські) характеристики. Поділяються на: 1) стійкі (етноси, класи, народності та ін.). Характеризуються тривалістю існування, закономірністю виникнення, становлення і формування з точки зору соціального розвитку та історії. Управляються специфічними соціальними механізмами (традиції, звичаї), у зв'язку з чим можна виокремити і описати певний типовий для представника таких груп спосіб життя і мислення, особливості характеру тощо; 2) стихійні (натовп, публіка та ін.) випадковість виникнення цих груп спричинює короткочасність існування, неглибоку психологічну спільність почуттів і настроїв. Управління ними здійснюється за допомогою соціально-психологічних механізмів емоційної природи (навіювання, наслідування, зараження)
	Середні	У таких групах, як і в малих, зберігається безпосередність спілкування індивідів, але вже з певними уповноваженими представниками групи

Безпосередність взаємозв'язків	Умовні	Ознаками для таких груп є вік, стать, професійна, політична належність тощо. Умовне абстрагування застосовується, наприклад, у статистичних цілях. Члени такої групи не перебувають один з одним у безпосередньому контакті, не спілкуються і можуть не знати один про одного
	Реальні	Представлені вони як спільнота людей, об'єднаних спільною діяльністю, цілями, інтересами, потребами для взаємодії і досягнення мети. Основою таких груп є об'єктивний процес обміну діяльністю та її результатами, безпосередня, реальна взаємодія і спілкування. Утворюються вони з метою об'єднання зусиль для розв'язання певних завдань, досягнення спільних цілей
Соціальний статус, офіційна регламентація і спосіб організації взаємодії	Офіційні	Мають організаційну структурованість, юридичне визначене становище, статут і регламент, права та обов'язки осіб як усередині групи, так і поза нею, зовні задані соціальне значущі цілі діяльності
	Неофіційні	Утворюються завдяки внутрішнім чинникам їх існування (спільність інтересів, симпатія, дружба, любов). Для них характерні тісні особистісні взаємини, постійність контактів представників групи. Можуть утворюватися як у межах формальних груп, так і поза ними
Значущість для особистості	Референтні	Це така спільнота, з якою людина порівнює себе, до якої себе відносить і на цінності й норми якої рівняється у своїй діяльності, поведінці та вчинках
	Групи членства	Характеризують реальну належність людини до певної спільноти
Тривалість існування	Тимчасові	Об'єднання, яке існує рівно стільки, скільки потребує ситуація
	Постійні	Діяльність їх розрахована на тривалий період
Сила впливу на особистість	Первинні	Становлять коло найближчого оточення (сім'я, шкільний клас, студентська група, трудовий колектив)
	Вторинні	їх діяльність передбачає коло дальшого й ширшого соціального середовища, де взаємодія є не такою інтенсивною (школа, університет тощо)
Міра відкритості, доступності для широкого загалу	Закриті	Характеризується закритою діяльністю, умовами життя (трудова колонія, військовий вуз та ін.)
	Відкриті	Характеризуються доступністю великому загалу (колектив фабрики, вуз тощо)
Рівень розвитку	Дифузні	Це такі об'єднання людей, які перебувають у стадії становлення і характеризуються відсутністю згуртованості, спільної діяльності. Такі групи нечітко окреслені за складом, високодинамічні й слабкоінтегровані. Індивіди в них пов'язані локально й опосередковано.
	Асоціація	Переважно добровільне об'єднання людей чи організацій для досягнення спільної мети. Ціннісні орієнтації реалізуються в умовах групового спілкування. Це організована група людей, об'єднаних для досягнення певної мети на основі цехових, комерційних та ін. інтересів.
	Корпорація	Група людей, об'єднана загальними цілями і завданнями, що досягла в процесі соціально цінної спільної діяльності високого рівня розвитку

Самостійна робота студента

Проаналізувати і дати опис групам, представником яких є студент.
(Письмовий звіт)

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Якими якісними ознаками характеризується соціальна група?
2. За допомогою яких параметрів можна описати особливості певної соціальної групи?
3. У чому полягають зовнішнє і внутрішнє підпорядкування індивіда групі?
4. Який вплив має група на розвиток індивіда?
5. В чому проявляється вплив особистості на розвиток групи?
6. В чому відмінність умовних та реальних груп.
7. Які особливості вторинних груп у порівнянні з первинними?
8. Дайте порівняльну характеристику дифузної групи та колективу.
9. Чим пояснюється регуляторна функція групових норм?
10. Чому характер санкцій і адекватність їх виконання залежать від рівня розвитку групи?
11. В чому відмінність між поняттями “композиція групи” та “структура групи”?

Тема 15. Психологія великих соціальних груп і масових явищ.

Мета: Сформувати розуміння розвитку особистості в малій групі через соціально-психологічні процеси, які відбуваються в соціумі. Розкрити поняття, види та характерні особливості великих груп.

Базові поняття: соціальні класи, етнічна група, ментальність, національний характер, етнічний стереотип, національна самосвідомість, громадська думка, масовий настрій, суспільний настрій, мода, чутки, паніка, маса, публіка, аудиторія, натовп, міжгрупова дискримінація, міжгрупові конфлікти, стереотип.

План

1. Загальна характеристика великих соціальних груп.
2. Соціально-психологічні особливості стійких, організованих груп.
3. Психологія масових явищ та психологічні особливості великих стихійних груп.

Інформаційний блок

1. Загальна характеристика великих соціальних груп.

- У великій групі більше представлена детермінація суспільними процесами. Велика група безпосередньо включена у макроподії суспільства.
- Більше розвинута стереотипізація саме у великих групах, яка набуває драматичного характеру і впливає навіть на міжетнічні конфлікти.
- Значиміший склад цінностей, які носять глобальний характер.
- Очевидна включеність в історичний контекст в порівнянні з малими групами. Тобто великі групи більш чутливі до історичних подій.
- Наявність специфічного способу спілкування за допомогою спеціальної мови (велика група створює власну мову, наприклад молодь – має особливий жаргон, сленг).

Структуру психології великих груп утворюють різні психічні властивості, психічні процеси і стани.

- психічний склад як стійке утворення (національний характер, традиції, звичаї, смаки) ;
- емоційна сфера як динамічне утворення (потреби, інтереси).

При чому, психічний склад групи і психічний склад особистостей, які до неї належать, не одне і те саме, оскільки на формування психології групи впливає колективний досвід, міра засвоєння якого зумовлена індивідуальними психологічними особливостями. Отже, психологічні характеристики групи не є простою сумою притаманних кожній особистості рис, а виражають типове, властиве всім індивідам.

2. Соціально-психологічні особливості стійких, організованих груп.

Поняття етносу в концепції етногенезу Л.М.Гумельова.

Теорія етногенезу ґрунтується на природничо-біологічних уявленнях. Ця концепція була опублікована лише через 20 років після створення (у1989р.) через певну несумісність з усталеними в СРСР поглядами.

Праця Гумельова Л.М. « Етногенез і біосфера Землі».

Л. Гумельов етнос розглядає як природну форму існування виду homo sapiens. На думку автора, розбіжності між етносами визначаються не мовою, не

расою, не релігією чи культурою, а “лише стереотипом поведінки, який є вищою формою активної адаптації людини до ландшафту”. Звідси випливає, що саме різноманітність ландшафтів є основною причиною розмаїття етносів.

Отже, саме неповторність ландшафтів задає вектор зміни стереотипів поведінки в просторі. Проте, останні можуть змінюватися не лише в просторі, а й часі – вік етносу задає другий вектор динаміці стереотипів.

Досліджуючи тритисячолітній період в житті Землі - інтервал з XII ст. до н.е. до XIX ст.н.е. (від падіння Трої до поразки Наполеона), - Гумельов звернув увагу на те, що в цей період етноси виникали не рівномірно і поступово, а спорадично і безладно (спалахами), певними групами в різних регіонах (за образним висловом автора “складається враження, ніби час од часу хтось шмагає батогом земну кулю” і на місцях “рубців” виникають нові етноси). Ці смуги шириною близько 300 км можуть простягатися як у меридіанному, так і широтному напрямку. Вони виникають не часто (2-3 рази на тисячоліття, протягом згаданого тритисячолітнього періоду Гумельов нарахував дев’ять таких смуг) і майже ніколи не проходять через одне й те саме місце.

За гіпотезою Гумельова ці смуги мають космічне походження. Так визначивши час виникнення цих смуг, дослідник порівняв знайдену послідовність з даними ам.астронома Дж.Едді, який, вивчивши діяльність Сонця, побудував графік сонячної активності за 5 тисяч років. Виявилось, що час появи смуг хронологічно збігається з мінімумами сонячної активності, або з періодами її зниження. На підставі цих даних Гумельов висловив таку гіпотезу: в період зменшення сонячної активності знижуються захисні властивості іоносфери й окремі кванти чи пучки космічного випромінювання досягають земної поверхні. Тобто, на думку автора, згадувані смуги – це місця на земній поверхні, куди падає потік жорсткого випромінювання з Космосу в час найнижчої сонячної активності.

Потік космічних променів спричинює, в свою чергу, процес мутагенезу на уражених ділянках. Внаслідок мікромутацій у певної кількості осіб (не у всієї популяції) виникає ген пасіонарності, який не впливає на анатомію чи фізіологічні процеси, а деформує лише стереотип поведінки. Пасіонарна ознака є рецесивною генетичною ознакою, яка дає змогу особам, що мають ген пасіонарності – пасіонаріям – абсорбувати біохімічну енергію із зовнішнього середовища, фенотипно проявляється у вигляді підвищеної активності й гіперпрацездатності. Отже, пасіонарність має енергетичне походження, а на психічному рівні ця гіперенергія може проявлятися в різних формах залежно від місця, епохи, попередніх норм і стереотипів поведінки. Цієї енергії вистачає на те, щоб подолати інерцію старих стереотипів поведінки й запровадити в життя нові, що, як вважає Гумельов, і є головною ознакою народження нового етносу.

Пасіонарність не є корисним надбанням для особи та її близьких, бо вона пов’язана з гальмуванням інстинкту самозбереження у її носіїв. Тому ця ознака, як шкідлива, не затримується довго в популяції, а відбраковується природнім добром. З кожним новим поколінням кількість осіб, які мають ген пасіонарності, зменшується. Етногенез, за Гумельовим, це поступова втрата системою пасіонарності. І якщо графічно соціогенез описується традиційно спіраллю, то етногенез – спеціальною кривою зміни пасіонарної напруги етнічної системи, яку автор зображує у вигляді кривої “згорання ватри”, “вибуху порохового складу” чи “в’янучого листа”.

Отже, етногенез – це дискретний процес, який триває в середньому близько 1200 років. Усі етноси оригінальні та неповторні, але процеси етногенезу за характером і напрямком схожі. Усі етноси в своєму розвитку проходять ряд фаз, що впливають на часову динаміку стереотипів поведінки. Для фіксації етнодинаміки і виокремлення фаз автор запропонував психологічний індикатор – ставлення етносу як цілості до категорії часу. З його допомогою послідовно виокремлюються чотири фази етногенезу.

Пасеїзм. Домінує ставлення до минулого – більшість членів етносу відчуває себе продовжувачем лінії предків, до якої вони щось додають: іще крок, іще одна перемога, іще одне досягнення. Масова самовіддача й жертвовність (“подвиги героїв, що віддають життя за Батьківщину, зустрічаються завжди, але в початкових стадіях етногенезу їх більше”) як тільки процент пасіонаріїв у суспільстві зменшується, настає друга стадія – актуалізм.

Актуалізм. Домінує ставлення до теперішнього. Більшість членів етносу забули минуле і бажає думати про майбутнє. Усі хочуть жити сьогоденням – зараз і для себе. Гасла “хоч день, та мій!”, “після нас хоч потоп!” тощо. Спадщина, залишена жертвовними попередниками, швидко розтрачується, що збоку видається буянням добробуту і вважається розквітом. Падіння рівня пасіонарності є початком наступної фази.

Фаза не має спеціальної назви. Домінує ставлення до майбутнього. У цій стадії минуле – давно забуте, сучасне – неприйнятне, тому реальною є лише мрія. Ця фаза настільки згубна для етнічної системи, що етнос або гине сам, або винищує мрійників, або ж проголошує мрію здійсненою і повертається до актуалізму.

Перші три фази відбивають три стадії етнічної динаміки, *остання* – відповідає *статичному* станові етносу. Вона полягає в ігноруванні часу взагалі. Починають домінувати обивателі. За образним висловом Гумільова: “Історичний час зупиняється, а земля лежить під паром, чекаючи нових енергетичних спалахів, які розбудять прийдешні покоління й нададуть їм енергії, активності, ініціативи для майбутніх звершень і створення нових стереотипів поведінки, а отже, і нових етносів.

Так етноси, як і інші біологічні організми, народжуються, розвиваються та вмирають; як біологічні організми потребують для свого народження двох батьків, так і етноси завжди виникають на кордоні двох (чи більше) етносів, де стереотипи поведінки через взаємовплив децю “розхитані” і де, відповідно, легше виникають нові; як більшість найрозвиненіших біологічних організмів має кістяк, так і в етносів функцію скелета виконує їхня мозаїчність – обов'язкова внутрішня диференціація цілісного етносу на якісь структурні елементи – племена, роди, субетнічні групи, земляцтва.

Однією з найважливіших ознак етносу є їх спільність психічного складу, яка виражається в спільності культури. Соціально-економічні, історичні умови, особливості життя кожного народу значною мірою визначають специфіку його психічного складу. Визначення психічного складу нації – досить складний процес, тому етнопсихологія використовує в емпіричних дослідженнях поняття “ментальність”, “національний характер”, “національна свідомість”.

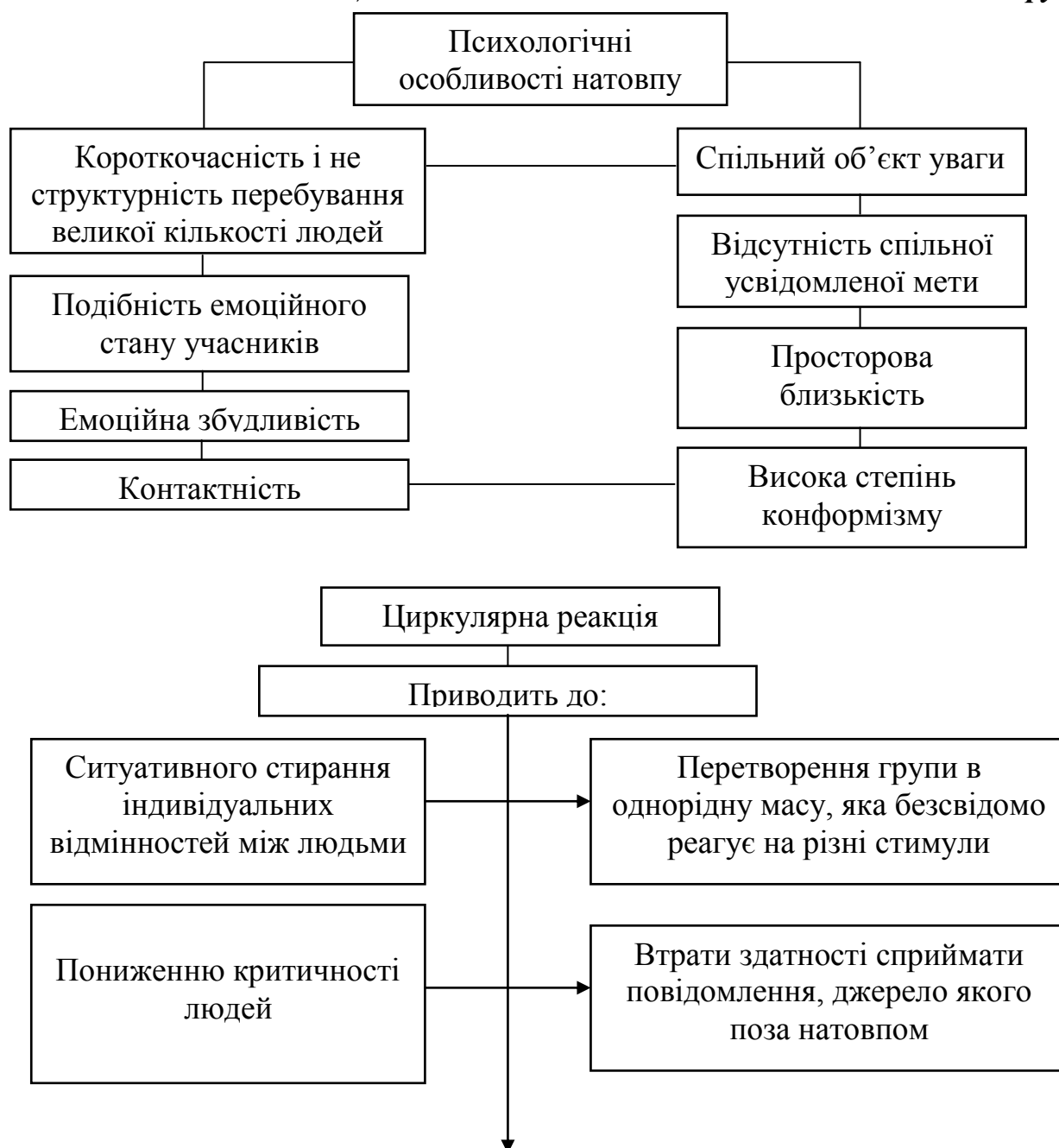
На сьогоднішньому етапі розгляду етносу існують дві взаємовиключаючі позиції: 1-а спростування існування націй на сучасному етапі. Переглядаючи всі класичні

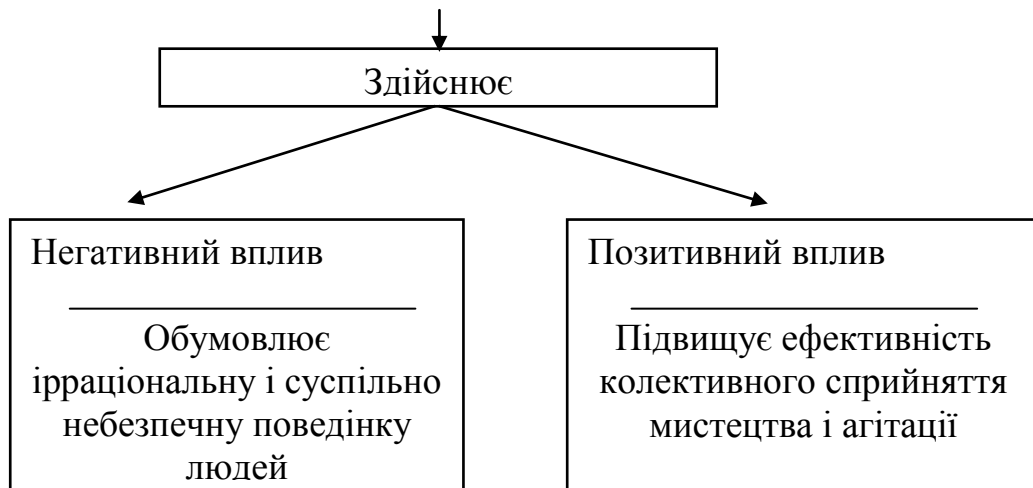
ознаки і не знаходячи їх, що призводить до висновку про об'єктивність і прогресивність появи нової історичної форми спільноти – людства. (Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія. Навчальний посібник. стор. 53); 2-а свідчить про підвищення національної свідомості та посилення етнічного фактора, що спостерігається за останні три десятиліття. (В.Степанов, А.Сусоколов).

На думку цих авторів треба відійти від тлумачення етносу як засобу в економічній та політичній сферах і розглянути його як засіб задоволення однієї з найфундаментальніших потреб – прагнення до психологічної стабільності. Звернення до етнічних цінностей є захисною реакцією людської психіки на складність, знеособленість, метушливість і нестабільність сучасного життя.

З погляду дослідників, етнос виконує функцію своєрідного інформаційного фільтру: фільтрує загальнолюдські норми поведінки, звужуючи спектр допустимих і бажаних реакцій людини на певні життєві ситуації.

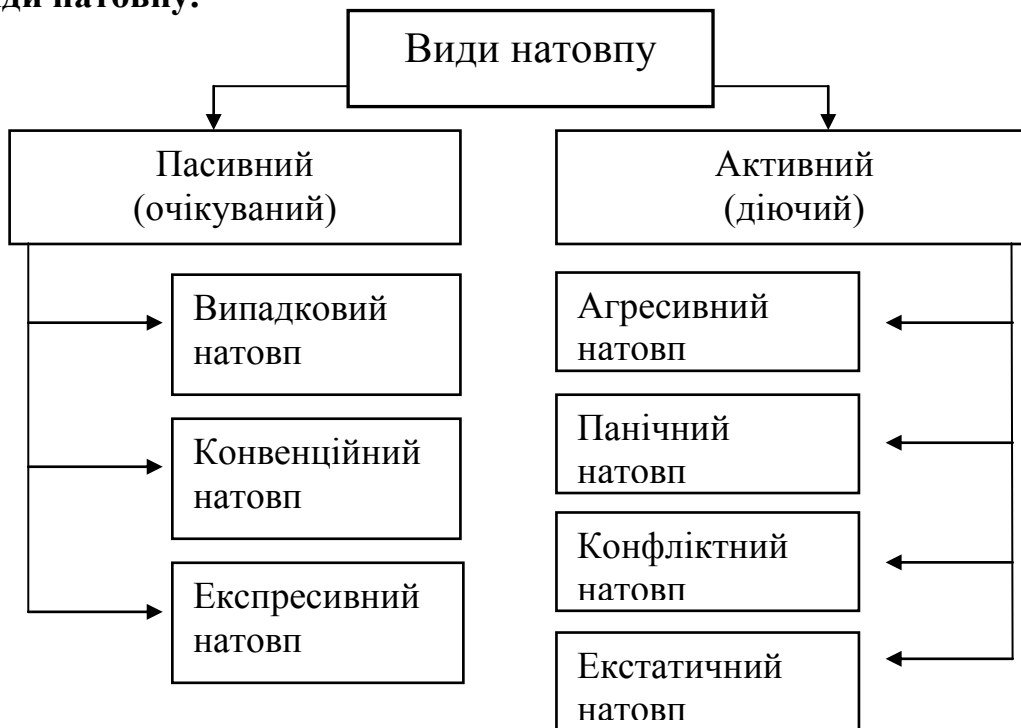
3. Психологія масових явищ та психологічні особливості великих стихійних груп.

Циркулярна реакція - (емоційний круговій) – наростаюче взаємоспрямоване емоційне зараження людей в неорганізованих спільнотах та екстремальних ситуаціях.

Види натовпу.

Самостійна робота студента

На вибір:

1. Проаналізувати і дати оцінку соціально-психологічним особливостям натовпу.
2. Проаналізувати і дати оцінку соціально-психологічним особливостям української нації.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Проаналізуйте основні ознаки групових конфліктів.

2. Охарактеризуйте основні соціально-психологічні особливості вивчення соціальних класів.
3. В чому полягає специфіка психології етнічних груп?
4. Прокоментуйте співвідношення понять “національний характер” і “менталітет”.
5. Дайте соціально-психологічну оцінку масовим явищам.
6. Проаналізуйте загальні особливості натовпу.
7. У чому полягають особливості міжгрупових відносин?
8. Прокоментуйте специфіку міжгрупової взаємодії і міжгрупового сприймання.

Тема 16. Соціальна психологія малої групи.

Мета: Ознайомити з поняттям малої групи у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях. Розкрити проблему та історію дослідження малої групи, структуру групи, соціально-психологічні характеристики малої групи та місце особистості в групі.

Базові поняття: мала група, коакція, інтеракція, фасилітація, інгібіція, діада, тріада, групова динаміка, соціометрія, хоторнський експеримент, соціометрична методика, комунікативна структура малої групи, комунікативний потенціал групи, групові ролі, групова динаміка, “вікно Джогарі”

План

1. Проблема та історія дослідження малої групи.
2. Структура малої групи.
3. Групова динаміка.
4. Розвиток малої групи.

Проблема та історія дослідження малої групи.

1. Перший етап (20-ті роки 20 ст). – Вивчення коактивних груп.

Коакція – факт присутності іншої людини на дії, поведінку та переживання.

Дослідження на цьому етапі пов'язане з іменами Нормана Тріплета (1937 р.) та Флойда Олпорта, якому належить відкриття явищ, що виявляють позитивний чи негативний результат присутності: фасилітація та інгібіція.

2. Другий етап – вивчення інтеракцій в групі.

Інтеракція – факт взаємодії людей.

Роберт Зайонц встановив, що результати взаємодії між учасниками групи кращі при умовах: легка робота та добра обізнаність учасників (кваліфікація) і навпаки результати низькі, якщо здійснюються в умовах важкої роботи та низької кваліфікації учасників.

Запропонована гіпотеза домінуючої відповіді – якщо є вплив інших людей, то він породжує, стимулює у кожного учасника певний драйв і тоді зростає значимість для учасників домінуючої відповіді (ДВ). Під ДВ розуміється оцінка дій з боку оточення. Якщо ДВ така, що стимулює діяльність, то виявляється позитивний ефект, тобто спрацьовує феномен фасилітації, в протилежному випадку – інгібіція.

Американський. соціальний психолог Іван Штайнер запропонував своєрідну схему, в якій виділив кілька параметрів діяльності від якості яких буде залежати групова взаємодія:

1) важливо розділити діяльність так, щоб кожен міг мати свою ділянку роботи;

2) важливо, щоб кожен міг усвідомити степінь свого вкладу в спільну діяльність.

Тож, важливо, свідчить 2-й етап, при дослідженні групи вивчати і аналізувати характер взаємодії в групі і від цього буде залежати чи позитивним у групі є присутність інших чи негативним.

3-й етап вивчення малих груп ознаменувався різноманітними експериментами, які були зорієнтовані на різні параметри малих груп. Якщо їх згрупувати, то можна виокремити наступні значимі параметри дослідження малих груп:

1) структура малих груп, тобто безкінечна характеристика малих груп та взаємодія між ними (хоторнський експеримент Е. Мейо, експерименти Я. Морено тощо);

2) групова динаміка – дослідження процесів, які відбуваються в групах. (експерименти в школі групової динаміки К. Левіна);

3) розвиток малої групи.

2. Мала група – це небагаточисельна за складом група людей, члени якої об'єднанні загальною діяльністю і знаходяться в безпосередньому особистому контакті, що є основою для виникнення групових норм, процесів і міжособистісних стосунків. (Г.М.Андреєва).

Мала група – це кількісно невелика група, де люди об'єднанні спільною діяльністю. Безпосередньо контактують одне з одним, мають спільну мету та інтереси, які визначають певну організацію, тривалість існування та деяку однорідність поведінки її членів. (М.Н.Корнєв, А.Б. Коваленко).

Мала група – це сукупність ідеалів, уявлень і навичок, що повторюються в кожній індивідуальній свідомості і існують тільки в цих свідомостях. (Ф.Олпорт).

Специфічні ознаки малої групи:

- мала група – це завжди реальна одиниця соціуму, яка включена в суспільні стосунки;
- це не будь-який осередок суспільства, а такий, в якому стосунки опосередковані особистими контактами.

Структура малої групи визначається кількісним складом групи. Соціальна психологія в структурному складі малої групи оперує нижньою та верхньою межами.

Нижня межа – це мінімальна кількість людей, сукупність яких дозволяє вважати об'єднання людей групою.

Верхня межа – це максимальна кількість людей при яких це ще мала група.

3. **Групова динаміка** – сукупність процесів, що відбуваються в малій групі і характеризують її з точки зору руху, розвитку та функціонування.

Три підходи в західній соціальній психології щодо групової динаміки:

1. Соціометричний напрямок ам. соціального психолога Якобо (Джекоба) Леві Морено (1892 – 1974).

2. Соціологічний напрямок ам. соціального психолога Елтона Мейо (1880-1949).

3. Школа «групової динаміки» Курта Левіна (1890-1947).

Розвиток малої групи.

Поетапний розвиток групи як колективу (за Л. Уманським)

Загалом підхід Л. Уманського зосереджується на динаміці групових процесів, характеристиці відмінних ознак розвитку групи

Прсоціальна спрямованість	Колектив Характеризує спільноту з точки зору її найвищої стадії розвитку. Властиві інтеграція з іншими групами, внутрішня згуртованість, кооперативність в інструментальній сфері
	Група-автономія Наділена високою внутрішньою єдністю у сфері ділових емоційних відносин. Формуються почуття «Ми», групові еталони і норми, внутрішні взаємини. За гіпертрофованого розвитку автономних якостей група може переорієнтуватися із суспільно значущих цілей на власне групові (група-корпорація), що гальмує її розвиток
	Група-кооперація Характеризується превалюванням інтеграційних тенденцій у сфері ділових відносин. Група починає функціонувати в інструментальній площині, індивіди орієнтуються на співробітництво
	Група-асоціація Характерна їй первинна міжособистісна інтеграція у сфері емоційних взаємин
	Номінальна група Зовнішнє, формальне об'єднання людей навколо поставленої цілі
	Конгломерат Сукупність незнайомих один з одним індивідів
Асоціальна спрямованість	Антиколектив

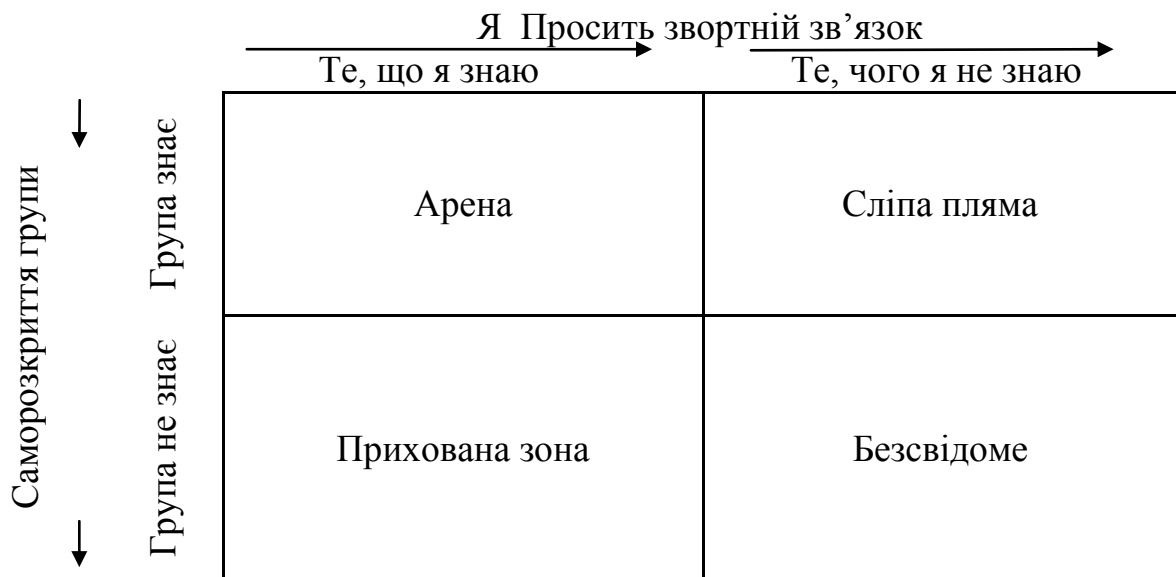
Стадії розвитку групи (за М. Вудкоком, Д. Френсісом)

	<p style="text-align: center;">Зрілість</p> <p>У розвинутій групі існують міцні зв'язки між індивідами. Людей сприймають і оцінюють за достоїнствами, а не за претензіями. Взаємини мають неформальний характер, але приносять задоволення. Особисті розбіжності швидко усуваються. Група перетворюється на благополучний осередок суспільства і викликає замилювання сторонніх. Вона здатна на високі результати і, як правило, досягає їх</p>
	<p style="text-align: center;">Ефективність</p> <p>Група набуває досвіду в успішному розв'язанні проблем та використанні ресурсів. Акцентуються на доцільному використанні часу і на уточненні завдань. Співробітники починають пишатися своєю належністю до «команди-переможця». До проблем ставляться реалістично і творчо. Управлінські функції переходять від одного співробітника до іншого, залежно від конкретного завдання</p>
	<p style="text-align: center;">Експериментування</p> <p>Потенціал групи зростає, і перед нею постає питання, як використовувати наявні можливості і ресурси. Хоч і працює ривками, однак здатна зрозуміти, завдяки тому можна працювати краще. Часто переглядає методи роботи, експериментує, вживає заходів для підвищення продуктивності</p>
	<p style="text-align: center;">Ближній бій</p> <p>У багатьох групах неминучим є період перевероту, коли оцінюється внесок лідера, утворюються клани та угруповання, стають відкритими розбіжності, висловлювання стають — більш відвертими. Особливого значення набувають особисті взаємини. Більше уваги звертається на сильні і слабкі сторони окремих індивідів. Група, намагаючись покращити взаємини, починає обговорювати, як досягнути згоди. Іноді відбувається силова боротьба за лідерство</p>
	<p style="text-align: center;">Притирання</p> <p>На перший погляд нова група має вигляд ділової та організованої, але насправді індивіди придивляються один до одного, вичікують. Справжні почуття часто приховуються. Хтось один зміцнює свій авторитет, а взаємодія відбувається у звичних формах. Істинного обговорення цілей і методів роботи ще немає. Відсутні зацікавленість колегами, бажання слухати одне одного, що унеможлиблює творчу колективну роботу</p>

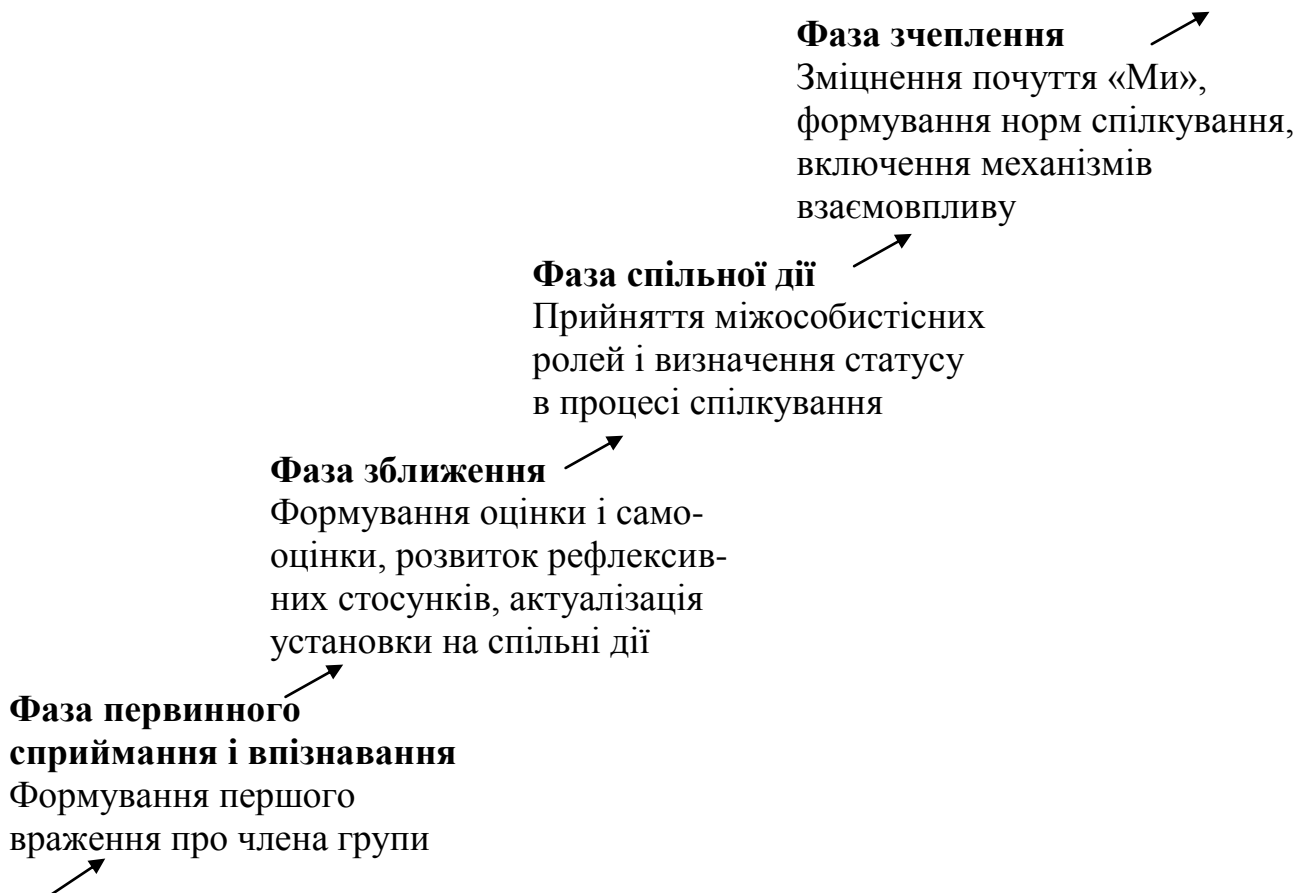
Модель представлення самого себе групі та участь інших в цьому процесі за Джозефа Лафта та Гарі Інграма

Вікно Джогарі

Модель емоційної динаміки групи (за І. Волковим)

Модель, запропонована І. Волковим, відображає власне емоційну динаміку групи. Охоплюючи чотири послідовних фази розвитку міжособистісного контакту — від первинного сприймання і впізнавання до зчеплення, вона містить детальний аналіз розвитку емоційних взаємин у малій соціальній групі.

Англійські консультанти з управління Майк Вудкок і Дейв Френсіс, аналізуючи проблему зрілості групи, зосереджуються на таких стадіях її розвитку: притирання, ближній бій, експериментування, ефективність і зрілість. За їх спостереженнями із підвищенням якості роботи групи розширюються можливості об'єднаних у ній індивідів. Унаслідок цього все більше їх бере участь у плануванні, прийнятті рішення, розв'язанні проблем.

Різноманітні стадії групового розвитку аналізують стратометрична теорія колективу (А. Петровський), емпірична модель розвитку групи (Г. Стенфорд і А. Роарк) та ін.

Самостійна робота студента

1. На основі спостереження скласти соціально-психологічну характеристику власної академічної групи. (Письмовий звіт).
2. Заповнити “вікно Джогарі”, на основі аналізу групового розвитку власної академічної групи.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Охарактеризуйте структурні компоненти малої соціальної групи.
2. Проаналізуйте основні механізми утворення малих груп.
3. Розкрийте зміст основних механізмів групової динаміки.
4. Чому соціометрія може розглядатися як метод дослідження, а не просто як метод виміру?
5. В якому значенні вживається поняття «соціометрія»? Дайте характеристику соціометрії як теорії малих груп.
6. Чи можлива в реальності «соціометрична революція» в трактуванні Дж.Морено?
7. В чому сутність хоторнських експериментів? Хто їх проводив і з якою метою?
8. Яке основне наукове відкриття було зроблено в результаті проведення хоторнських експериментів?
9. В чому полягають особливості вивчення малих груп школою «групової динаміки» К.Левіна?
10. Прокоментуйте суперечки щодо верхньої та нижньої межі малої групи.

Тема 17. Сутнісні ознаки та динамічні характеристики малої групи.

Мета: Сформувати знання та навички соціально-психологічних досліджень динаміки малої групи. Ознайомити з можливостями діагностики групової згуртованості та структури групи загалом.

Базові поняття: групова динаміка, інформативний та нормативний вплив, конформізм, конформна поведінка, нонконформізм, керівництво, лідерство, авторитарний стиль, демократичний стиль, ліберальний стиль, групова нормалізація, групова поляризація, групова дискусія, групова згуртованість, групова сумісність, груповий конфлікт, стратометрична концепція групової активності, ЦОЄ, групомислення.

План

1. Визначення поняття «групової динаміки», історія досліджень.

2. Утворення малої групи.
 - 2.1. Феномен групового тиску. Інформативний і нормативний вплив.
 - 2.2. Групова згуртованість.
3. Лідерство і керівництво в малих групах.
 - 3.1. Відмінності в поняттях лідер та керівник.
 - 3.2. Теорії лідерства: - Теорія рис (К.Берд, Р.Стокділл); - Ситуаційна теорія (Ф.Фідлер); - Синтетична теорія (Р.Л.Крічевський, Е. Холландер «кредит ідіосинкразії» або «кредит довіри»)
 - 3.3. Стили лідерства.
4. Прийняття групових рішень.
5. Ефективність малих груп.

Інформаційний блок

Нормативний вплив у групі

Важливою ознакою життя малої групи є реалізація групових норм. Вони становлять сукупність вироблених і санкціонованих групою правил і вимог, які регулюють поведінку індивідів, зумовлюють специфічну для кожної групи систему взаємодії, взаємовпливу і спілкування. Групову норму характеризують такі параметри:

- групова норма є продуктом соціальної взаємодії, що виникає в процесі життєдіяльності групи;
- групова норма може бути задана і більш широким соціальним оточенням;
- для кожної групової ситуації норми не встановлюються, вони формуються залежно від значущих для більшості групи ситуацій;
- система норм забезпечує індивіда орієнтирами в навколишньому середовищі;
- соціальні норми не лише уніфікують поведінку в групі, а й регулюють внутрігрупові відмінності;
- норма може приписувати стандарти поведінки в загальній ситуації, а може визначати реалізацію конкретної ролі у конкретній дії, в якій опиняється людина як носій ролі;
- норми різняться за ступенем прийняття їх групою: одні — схвалюють майже всі, інші - підтримує меншість;
- норми різняться за мірою і широтою девіантності, які вони допускають, а також діапазоном санкцій, які при цьому застосовуються;
- групові норми призначені забезпечувати існування групи як цілісної системи;
- норми можуть бути чинником ригідності групи та особистості, обмежувати їх діяльність у нових чи невизначених ситуаціях, гальмуючи процеси індивідуального та групового розвитку.

Самостійна робота студента

Познайомитися з експериментом дослідження типів лідерства, здійсненим К.Левінім, Р.Ліппітом, Р.Уайтом (1939) та дати оцінку його результатам згідно вітчизняних поглядів соціальної психології на явище лідерства.

Питання проблемного характеру для міркування та самоконтролю.

1. Проаналізуйте співвідношення понять “лідер” і “керівник”. Назвіть основні відмінності між ними.
2. Прокоментуйте переваги і недоліки прийняття групового рішення.
3. Що спільного і відмінного між груповою нормалізацією та груповою поляризацією?
4. Якими ознаками характеризується поведінка людей, мотивованих на досягнення успіху, уникання невдачі?
5. Прокоментуйте співвідношення понять “згуртованість” та “сумісність”.
6. Охарактеризуйте основні ознаки соціально-психологічного клімату групи.
7. Чи можуть у формальній групі складатися неформальні групи? А навпаки? Обґрунтуйте свою відповідь.
8. Чому референтних груп у людини може бути кілька?
9. Які функції референтної групи?
10. Як співвідносяться в соціальній психології “статус”, “позиція”, “роль”?
11. Чому в експектації нерозривно поєднанні дві сторони: право очікувати... і зобов’язанність поводити себе...?
12. Чим пояснюється некоректність постановки питання про те, який стиль керівництва кращий?
13. Чому при прийнятті групового рішення частка ризику збільшується?
14. Наведіть приклади прояву конформізму.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ І ПЛАНИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

2.1. ТЕМИ ТА ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.

Практичне заняття 1.

Тема: Предмет, завдання і методи соціальної психології.

Мета: Сформувати розуміння соціальної психології як галузі психологічної науки. Закріпити знання базових категорій соціальної психології. Сформувати розуміння завдань соціальної психології та вміння аналізувати соціально-психологічні явища. Сформувати вміння складати питання до анкети і формувати бланк анкети.

Базові поняття: соціальна психологія, соціально-психологічна реальність, взаємодія, соціально-психологічний тип, спілкування, соціально-психологічні явища, соціально-психологічне відображення, масова свідомість, соціально-психологічний простір, соціальна психіка, предмет соціальної психології, опитування, анкета, інтерв’ю, метод вивчення документів, соціометрія, референтометрія, тренінг, ділова гра, психотехнічна вправа, експериментальне дослідження, кореляційне дослідження, вибірка надійність, валідність, точність, стійкість.

План

1. Соціальна психологія як галузь психологічної науки.
2. Основні завдання та методи соціальної психології.
3. Класичні експерименти:

- Стенфордський тюремний експеримент Ф.Зімбардо. (Практикум по соціальної психології \под ред. Э.Пайнс, К.Маслач стр.283.)
- Експеримент Шеріфа: формування норм. (Майерс Д. Соціальна психологія.- СПб, 1998 с. 271.)
- Експеримент Аша: дослідження тиску групи. (Майерс Д. Соціальна психологія.- СПб, 1998 с. 275.)
- Експеримент Мілграма: підкорення. (Майерс Д. Соціальна психологія.- СПб, 1998 с. 278.)

Завдання для СРС

Практичне завдання 1.

А) Нижче приведені найбільш типові визначення соціальної психології. Доповніть знайденими самостійно визначеннями. Проаналізуйте і виділіть те спільне (у вигляді ключових понять, термінів), що складає їх зміст.

Типові визначення соціальної психології	Загальні ознаки у визначеннях
Соціальна психологія – це галузь психологічного знання, яка вивчає закономірності спілкування і діяльності людей, включених в різні соціальні групи, а також психологічні характеристики цих груп. (З. Бітянова).	
Соціальна психологія вивчає “механізми свідомості та поведінки соціальних спільнот, груп, індивідів, їх міжособистісних стосунків, а також соціальну детермінованість і роль цих механізмів в різних сферах суспільства і різних ситуаціях. ” (Ю. Шерковин)	
Соціальні психологи зацікавлені не у всьому, що роблять люди; їх увага зосереджена тільки на тих закономірностях людської поведінки, яка обумовлена фактором участі людей в соціальних групах. (Т. Шибутані).	
Соціальна психологія – “ це наукове дослідження поведінки людини під впливом присутності, поведінки і продуктів діяльності інших людей, одного чи групи, в минулому, майбутньому чи теперішньому”. (Г. Мартенс).	
“Соціальна психологія збагачує ... науки вченням про малі групи колективи, міжособистісні стосунки, масові явища та психологічної сумісності різних особистостей в трудовій діяльності. (К.Платонов).	

Б) На основі спільних виділених ознаках сформулюйте своє визначення соціальної психології.

Практичне завдання 2.

Вкажіть предмет дослідження людини:

- загальною психологією:
- віковою психологією:
- педагогічною психологією:
- соціальною психологією:

Практичне завдання 3.

В таблиці вказані ті галузі психологічної науки, які в обов'язковому порядку розглядають і соціально-психологічні проблеми. Які ці проблеми для кожної з галузі? Чому соціальна психологія необхідна їм для вирішення своїх, власних наукових проблем?

	Галузь психологічної науки	Соціально-психологічні проблеми даної науки.
1.	Загальна психологія	
2.	Вікова психологія	
3.	Педагогічна психологія	
4.	Політична психологія	
5.	Психологія праці	
6.	Практична психологія	

Практичне завдання 4.

Вам в ролі шкільного психолога потрібно виступити перед вчителями початкових класів. Щоб краще зорієнтуватися в особливостях аудиторії, необхідно враховувати ті соціально-психологічні особливості, які в більшій мірі притаманні даній групі людей. Назвіть основні соціально-психологічні явища, які виникають в учительській аудиторії і дайте коротку характеристику кожному явищу.

Практичне завдання 5.

Сформувати мету та питання до проведення анкетування на раніше домовлену тему (тему, яка визначається спільно з студентами на лекційному занятті, що найбільше їх цікавить). Підготувати бланк анкети.

Форми проведення та контролю

1. Участь у практичному занятті.
2. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.
3. Аналіз і оцінювання роботи студентів на занятті.
4. Оцінювання складених анкет.

Література: 2, 6-10, 18, 26, 34, 40, 60, 50, 51, 70, 71, 74, 75, 76, 80, 81

Практичне заняття 2-3.

Тема: Соціально-психологічні теорії.

Мета: Розкрити умови становлення соціальної психології та визначити основні чинники, які сприяли її становленню як науки. Сформувати основний категоріальний апарат соціальної психології на основі розгляду сучасних теорій.

Базові поняття: індивідуальна свідомість, колективна свідомість, свідомість народу, маса, натовп, зараження, паніка, гормічна психологія, навіювання, соціальні інстинкти, природна та соціальна спадковість, підкріплення, фасилітація, соціальне навчання, дисонанс, консонанс, трансакція, референтна група, інтеракція, вплив, атрибуція, експектація.

Заняття проводиться у формі конференції.

1. Студентам пропонується вибрати один із напрямів соціальної психології і підготувати доповідь на конференцію за планом:

- Основоположники теорії
- Головні ідеї
- Основні поняття теорії
- Результати та значення теорії в розвитку теорії соціальної психології та практичного застосування.
- Цікаві ситуації та експерименти.

I. Необіхевіористична орієнтація.

1. Теорія соціального навчання Альберта Бандури.

Література:

1. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. стр. 374-405.
2. История психологии. Под ред. Ярошевского М.Г.
3. Современная социальная психология \тексты\ стр. 55

2. Теорія обміну (модель взаємодії в діадах)

- Д. Тібо, Г. Келлі
- Д. Хоманс.

Література: Современная социальная психология \тексты\ стр. 61

II. Когнітивна орієнтація.

1. Теорія когнітивного дисонансу Л. Фестінгера.

Література:

1. История психологии. Под ред. Ярошевского М.Г.
2. Современная социальная психология \тексты\ стр. 92-127
3. Фестингер Л. Теория когнитивного десонанса (електронний варіант)

2. Теорія поля К. Левіна

Література:

1. История психологии. Под ред. Ярошевского М.Г.
2. Хрестоматия по истории психологии. Под ред. П.Я. Гальперина – 1980, стр.122-146.
3. Зейгарник Б.В. Теории личности К.Левина.

III. Психаналітична орієнтація.

1. Теорія групових процесів (Шепард Г., Бенніс У.)

л-ра: Современная социальная психология \тексты\ стр. 142-162

2. Теорія лідерства (Шутц У.)

л-ра: Современная социальная психология \тексты\ стр. 162-169

IV. Інтеракціоністична орієнтація.

1. Теорія символічного інтераціоналізму (Дж. Мід)

л-ра: Современная социальная психология \тексты\ стр. 169-188

2. Соціальна драматургія (Е. Гоффман)

л-ра: Современная социальная психология \тексты\ стр. 188-197

3. Теорія референтних груп.

л-ра: Современная социальная психология \тексты\ стр. 197-204

V. Трансактний аналіз Е. Берна.

л-ра. Э. Берн Люди, которые играют в игры и игры, в которые играют люди.

Э. Берн Трансакционный анализ и психотерапия. – 1992.

VI. Соціометрична теорія Морено.

л-ра: История психологии. Под ред. Ярошевского.

2. Перевірка та обговорення виконання самостійного завдання .

Форми проведення та контролю

1. Виступ на конференції.
2. Участь в обговоренні.
3. Індивідуальна бесіда по змісту виконання СРС.

Література: 2, 6-10, 18, 26, 34, 40, 56, 60,70, 71, 74, 75, 76, 80, 81

Практичне заняття 4.

Тема: Сучасні проблеми особистості в соціальній психології.

Мета: Закріплення основних понять з теми. Обговорення проблем, з якими стикається особистість в процесі розвитку та соціалізації. Формування вміння аналізувати психологічні ситуації та вирішувати їх на основі отриманих соціально-психологічних знань.

Базові поняття: соціалізація, соціальна адаптація, сфера соціалізації, стадії соціалізації, інститути соціалізації, соціально-психологічні механізми, ідентифікація, наслідування, престиж, імідж, лідерство, переконання, психологічне зараження, навіювання, акселерація, інфантилізм, самовизначення, соціально-психологічний клімат, життєва перспектива, життєві плани, життєва мета, ідентичність, соціально-психологічна стабільність, асоціалізація, десоціалізація, девіантна поведінка, делінквентна поведінка, маргінальна особистість, афект неадекватності, соціально-психологічна дезадаптація, суїцид, аутоагресія, соціальна реабілітація, компетентність, соціально-психологічна компетентність, культура особистості, комунікативний потенціал особистості, соціальний тип, соціально-психологічний тип, соціальна поведінка, соціально-психологічний досвід, статусно-рольові параметри, соціальне життя.

План

1. Соціальний розвиток особистості: фактори розвитку.
2. Формування особистості в колективі.
3. Самооцінка особистості та вплив на її формування групи.

4. Кризи життєвого шляху їх опанування.
5. Асоціальні прояви особистості в процесі соціалізації.

Завдання СРС

Практичне завдання 1.

Виконайте вправу, яка допоможе Вам звернутися до свого внутрішнього світу, побачити себе з іншого боку, заглянути як в дзеркало і уважно роздивитися себе.

Перший етап завдання: допишіть незакінчені речення.

- А) більше за все я хвилююся про наступних людей...
- Б) я горджуся собою, коли я...
- В) я симпатична людина, тому що...
- Г) більше за все я захоплююся наступними людьми...
- Д) в них мене захоплюють такі якості, як...
- Е) у мене є такі дві чудові якості...
- Ж) одна з хороших справ, яку я зробив в житті, - це...

Другий етап завдання: приготуйтеся до обговорення.

Чи важко було відповідати на питання? Чому?

Чи відчували Ви збентеження або труднощі, коли писали про себе добре, хоча і знали, що ніхто не читатиме? Чому?

Сподобалося Вам думати про свої позитивні якості?

Чи захоплюють Вас негативні якості тих людей, про яких Ви згадували, виконуючи завдання? Поясніть, чому?

Практичне завдання 2.

Як було з'ясовано, особистість є категорією соціальною. Уявіть таку ситуацію: при народженні дитина отримала мозкову травму, що в подальшому (в дорослому житті) викликало певні особливості її особистості. Дайте аргументовану відповідь на наступне запитання: ці особливості особистості біологічні, соціальні чи спадкові?

Практичне завдання 3.

Згідно з гуманістичною теорією особистості, основна потреба людини – самоактуалізація, прагнення до удосконалення і реалізації себе. Що, на Ваш погляд, притаманно самоактуалізованій особистості? Після розмірковування та аналізу власної особистості спробуйте вказати в таблиці відповідні характеристики

Психологічні характеристики особистості, що самоактуалізується	Особливості соціальної поведінки особистості, що самоактуалізується
1.	
2....	

Форми проведення та контролю

1. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.
2. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.
3. Участь в обговоренні за круглим столом.

Література: 2, 4, 6-10, 14, 34, 40, 43, 58, 60, 64, 70, 73, 75, 79

Практичне заняття 5.

Тема: Вивчення особливостей соціальної перцепції.

Мета: Ознайомити з соціальною перцепцією. Розкрити механізми міжособистісного пізнання. Сформувати розуміння того, що спілкування можна розглядати тільки в комплексі всіх його складових.

Базові поняття: соціальна перцепція, ідентифікація, емпатія, рефлексія, стереотипізація, каузальна атрибуція, ефект ореолу, фасцинація, формування першого враження, типові схеми першого враження.

План.

1. Поняття соціальної перцепції в структурі спілкування.
2. Схеми формування першого враження.
3. Ефекти міжособистісного сприймання
4. Механізми взаєморозуміння в процесі спілкування
5. Вивчення особливостей сприймання людини людиною.
6. Вивчення впливу візуально-психосемантичних проявів при сприйманні людини людиною.

Форми проведення та контролю

1. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.

2. Проведення дослідження особливостей формування першого враження. Обговорення отриманих результатів.

3. Проведення дослідження впливу візуально-психосемантичних проявів при сприйманні людини людиною. Обговорення отриманих результатів.

Література: 1-10, 13, 19, 20, 21, 27, 28, 39, 42, 44, 57, 61, 68, 75, 79, 82

Практичне заняття 6.

Тема: Спілкування як обмін інформацією (комунікативний аспект)

Мета: Розкрити багатогранність спілкування та визначитися з одним із його складових: комунікативним аспектом. Сформувати вміння аналізувати комунікацію. Сформувати розуміння того, що спілкування можна розглядати тільки в комплексі всіх його складових.

Базові поняття: комунікація, адресат, реципієнт, канал інформації, аксіальна комунікація, ретіальна комунікація, спонукальна і констатуюча комунікації, комунікативний простір, говоріння, слухання, рефлексивне слухання, кінесика, проксемика, комунікативний бар'єр.

План

1. Поняття комунікації. Типи комунікації.
2. Засоби комунікації. Види комунікації.
3. Комунікативні бар'єри спілкування.
4. Умови ефективної комунікації.

5. Вміння слухати в спілкуванні

Форми проведення та контролю

1. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.
2. Робота в групах по відпрацюванню навичок рефлексивного та нерефлексивного слухання.
3. Обговорення та узагальнення результатів заняття.

Література: 1-10, 13, 19, 20, 21, 27, 28, 39, 42, 44, 48, 49, 57, 61, 68, 75, 79, 82

Практичне заняття 7-8.

Тема. Міжособистісна взаємодія (інтеракція).

Мета: Розкрити значення інтерактивного аспекту спілкування його важливість в процесі налагодження спільних дій та порушення інтеракції. Сформувані розуміння того, що спілкування можна розглядати тільки в комплексі всіх його складових.

Базові поняття: інтеракція, співробітництво, суперництво, відкритість, самотність, агресія, фрустрація, упередження, атракція, міжособистісний вплив, психологічний вплив, комунікативний вплив.

План

1. Поняття інтеракції.
2. Різновиди інтеракції.
3. Теорії міжособистісної взаємодії.
4. Тест-опитувальник Т.Лірі.
5. Міжособистісна атракція: прихильність, дружба, любов; та протилежні: ворожість, агресія, конфлікт.

Форми проведення та контролю

1. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.
2. Дослідження міжособистісних інтеракцій за допомогою тесту - опитувальника Т.Лірі.
3. Обговорення та узагальнення результатів заняття.

Література: 1-10, 13, 19, 20, 21, 27, 28, 39, 42, 44, 57, 61, 68, 75, 79, 82

Практичне заняття 9.

Тема: Психологічний вплив на особистість та групу у процесі спілкування.

Мета: ознайомитися з видами психологічного впливу, сформувані знання та вміння відслідковувати різні психологічні впливи у процесі спілкування.

Базові поняття: переконування, маніпуляція, зараження; паніка; навіювання; наслідування; мода; чутки, соціальні ролі, комунікативні ролі, трансактний аналіз.

План

1. Поняття психологічного впливу на особистість і групу у соціальній психології.
2. Міжособистісний вплив та способи протистояння йому.
3. Види масового психологічного впливу:
 - 3.1. Зараження як спосіб психологічного впливу, умови появи паніки.
 - 3.2. Навіювання і наслідування як способи психологічного впливу.
 - 3.3. Соціально-психологічні особливості моди і чуток як способів психологічного впливу
4. Рольова (трансактна) модель спілкування.

Контрольні питання і завдання:

1. Хто із відомих психологів займався вивченням психології впливу?
2. Що таке масовий та міжособистісний вплив?
3. Які види та механізми масового впливу уже відомі Вам із курсу «Загальна психологія»?
4. Які види психологічного міжособистісного впливу аналізує у своїй статті Сидоренко?
5. Які способи протистояння кожному із вказаних видів впливу вважаються ефективними?
6. Як розглядають вплив у трансактному аналізі?
7. Які форми та види трансакцій Вам відомі?
8. Чому у грі (ТА) мають місце прогнозовані види впливу та як їх уникнути?

Література: 1-10, 12, 13, 19, 20, 21, 27, 28, 33, 36, 39, 42, 44, 57, 61, 67, 68, 75, 79, 82

Практичне заняття 10.

Тема: Сутнісні ознаки та динамічні характеристики малої групи.

Мета: Ознайомити з різними видами малої групи та їх соціально-психологічними ознаками. Розкрити динаміку групового процесу. Ознайомити з можливостями діагностики групової згуртованості та структури групи загалом.

Базові поняття: комунікативна структура малої групи, комунікативний потенціал групи, групові ролі, групова динаміка, “вікно Джогарі”, конформізм, конформна поведінка, нонконформізм, групова згуртованість, групова сумісність.

План

1. Визначення та соціально-психологічні характеристики малої групи. Історія дослідження малих груп.
 2. Динамічні характеристики малої групи.
 - 2.1. Феномен групового тиску (інформативний та нормативний тиск).
 - 2.2. Групова згуртованість. Підходи до групової згуртованості.
 3. Соціально-психологічний клімат групи.

3.1. Методика визначення соціально-психологічного клімату Лутошкіна.

Форми проведення та контролю

1. Участь у практичному занятті.
2. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.
3. Організація та проведення дослідження психологічного клімату за методикою визначення соціально-психологічного клімату Лутошкіна А.
4. Аналіз і оцінювання роботи студентів на занятті.

Література: 1-10, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 37, 38, 46, 47, 52, 54, 58, 60, 61, 76

Практичне заняття 11-12.

Тема: Методи досліджень груподинамічних процесів.

Мета: Ознайомитися з методами визначення рівня розвитку групи. параметрами її соціальної структури, виявити характерні особливості міжособистісних стосунків в групі. Охарактеризувати психологічні особливості колективу за психологічного клімату. Визначити шляхи покращення психологічного клімату в колективі.

Базові поняття: група, колектив, міжособистісні стосунки, формальні стосунки, неформальні стосунки, дифузна група, асоціація, корпорація, референтна група, лідер, психологічний клімат, “зірка”, “ізолюваний”, соціометрія, групова згуртованість, групова сумісність, страта, ЦОЄ, параметрична соціометрія, непараметрична соціометрія, соціометричне опитування.

План.

1. Теоретичні підходи до проведення соціометричної методики. Поняття соціометрії в соціометричному напрямку Дж. Морено.
2. Соціометрична методика: види, суть, процедура проведення.
3. Стратометрична концепція групової активності А.В.Петровського.
4. Дослідження ЦОЄ. Методика «Що важливіше».

Форми проведення та контролю

1. Участь у практичному занятті.
2. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.
3. Організація та проведення дослідження ЦОЄ за методикою «Що важливіше».
4. Опрацювання даних соціометричного опитування, заповнення соціометричної таблиці, соціограми, оформлення висновків щодо згуртованості групи та структури міжособистісних стосунків в досліджуваній групі.
5. Аналіз і оцінювання роботи студентів на занятті.

Вирішення психологічних ситуацій.

Психологічна ситуація 1.

Учень Микола С. характеризується низьким статусом в колективі класу. Однокласники майже не помічають його, не рахуються з його думкою, що дуже пригнічує учня впливає негативно на його самопочуття. Проаналізуйте можливі причини та шляхи покращення статусу Миколи.

Психологічна ситуація 2.

Соціометричне дослідження колективу 8-го класу показало наявність великої кількості мікрогруп і відповідно низької згуртованості класу, відсутність виборів у формального лідера класу. Педагоги, які працюють з цим класом відмічають негативний соціально-психологічний клімат, відсутність взаємовиручки між учнями. Скаржаться на часте порушення дисципліни в класі. Проаналізуйте можливі шляхи покращення соціально-психологічного клімату в класі, формування згуртованості, зважаючи на вікові особливості учнів.

Психологічна ситуація 3.

Марія (12 років) мовчазна, замкнута. З однокласниками майже не контактує. На уроках, навіть якщо і знає матеріал, не проявляє ініціативи, не піднімає руки. Якщо відповідає з місця, то відповідь її правильна, якщо її викликають до дошки – запікається, мова тиха. Коли вчитель просить її говорити голосніше, губиться, втрачає зв'язок з уже сказаним. При індивідуальній відповіді педагогу відповідає більш впевнено. При відвертій розмові з вчителем розповіла, що не відвідує вечірок, не має друзів і хворобливо переживає це. Мама часто повторює їй, що вона недотепа та несимпатична.

Які психологічні особливості особистості яскраво виражені у Марії? Обґрунтуйте поради батькам дівчинки та педагогам, враховуючи індивідуальні та вікові особливості.

Психологічна ситуація 4.

Олександр (14 років) характеризується надмірною самовпевненістю, бажанням настояти на своєму, навіть якщо його думка неправильна. Часто провокує конфлікти з вчителями та однолітками. В класі з ним майже ніхто не хоче товаришувати. Він постійно скаржиться на необ'єктивне оцінювання його знань, бо вважає що відповів краще. Звертання до батьків хлопця не дало якихось позитивних змін в поведінці Олександра, так як вони вважають свого сина найкращим і звинувачують вчителів в прискіпливому ставленні до нього. Успішність хлопця низька.

Проаналізуйте, які помилки роблять батьки у вихованні сина? Які психологічні особливості проявляються в Олександра? Обґрунтуйте шляхи корекції поведінки хлопця та поради батькам.

Психологічна ситуація 5.

Коля (6 років) – неорганізований хлопчик. Він неакуратно одягнутий і взагалі неохайний. Незграбний, повільний, часто порушує дисципліну. Малюнки його брудні і неохайні. На зауваження вихователя не звертає уваги.

Спрогнозуйте, яке місце в класі займе Коля, які будуть успіхи в навчанні та обґрунтуйте причини. Як можна допомогти Колі?

Література: 1-10, 16, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 37, 38, 46, 47, 52, 54, 58, 60, 61, 76

Практичне заняття 13.

Тема: Лідерство і керівництво в малих групах та прийняття групових рішень.

Мета: Ознайомити з динамічними процесами малої групи. Сформувати розуміння відмінностей понять лідерство та керівництво у вітчизняній соціальній психології. Розкрити значення прийняття групових рішень для ефективності функціонування малої групи. Визначити і дати характеристику рівням розвитку групи. Закріпити знання про теорію колективу у вітчизняній традиції соціальної психології.

Базові поняття: групова динаміка, лідер, керівник, авторитарний, демократичний, ліберальний стилі лідерства, харизма, ідіосинкратичний кредит, групові рішення, групова задача, групова дискусія, групова нормалізація, ефект «зсування до ризику», групова поляризація, групомислення, дифузна група, асоціація, корпорація, колектив, брейнстормінг, синектика.

План.

1. Лідерство і керівництво в малих групах.
2. Відмінності в поняттях лідер та керівник.
3. Теорії лідерства: - Теорія рис (К.Берд, Р.Стокділл); - Ситуаційна теорія (Ф.Фідлер); - Синтетична теорія (Р.Л.Кричевський, Е. Холландер «ідіосинкратичний кредит»).
4. Стилi лідерства.
5. Прийняття групових рішень.
6. Розвиток групи до колективу. Теорія колективу в соціальній психології.

Форми проведення та контролю

1. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.
2. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.
3. Проведення групових дискусій: аналіз ефективності групових рішень, в результаті проведених дискусій.

Література: 1-10, 16, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 37, 38, 46, 47, 52, 54, 58, 60, 61, 76

Практичне заняття 14.

Тема: Психологія великих соціальних груп і масових явищ.

Мета: Сформувати розуміння розвитку особистості у великій групі через соціально-психологічні процеси, які відбуваються в соціумі. Розкрити поняття, види та характерні особливості великих груп.

Базові поняття: соціальні класи, етнічна група, ментальність, національний характер, етнічний стереотип, національна самосвідомість, громадська думка, масовий настрій, суспільний настрій, мода, чутки, паніка, маса, публіка, аудиторія, натовп, міжгрупова дискримінація, міжгрупові конфлікти, стереотип.

План

1. Загальна характеристика великих соціальних груп.
2. Соціально-психологічні особливості стійких, організованих груп.
3. Психологія масових явищ та психологічні особливості великих стихійних груп.

Форми проведення та контролю

1. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.
2. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.
3. Участь в обговоренні за круглим столом.

Література: 1-10, 16, 22, 23, 24, 30, 31, 32, 37, 38, 46, 47, 52, 54, 58, 60, 61, 76

Практичне заняття 15.

Тема: Застосування соціально-психологічних знань у різних сферах соціальної практики.

Мета: сформулювати уявлення про закономірності прикладної соціальної психології. Ознайомитися з напрямками прикладної соціальної психології. Розкрити значення застосування соціально-психологічних знань у різних сферах соціальної практики.

План

1. Використання соціальної психології для підвищення ефективності діяльності промислових організацій.
2. Використання соціальної психології в учбово-виховному процесі.
3. Використання соціальної психології в сфері здоров'я та юридичній практиці.
4. Соціальна психологія і політика.

Форми проведення та контролю

1. Участь у практичному занятті.
2. Студенти самостійно поцінують рівень підготовленості до заняття, наголошують основні засвоєнні поняття, наукову і практичну цінність даної теми.
3. Бесіда по змісту виконання завдань СРС.

Література: 1-10, 15, 17, 21, 29, 36, 41, 53, 62, 64, 65, 67, 71, 79

2.2. ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

№ з/п	Назва теми	Денна форма		Заочна форма	
		год	бали	год	бали
1	Переглянути фільм германського режисера Олівера Хіршбегеля Експеримент (2001) та ознайомитися з стенфордським тюремним експериментом здійсненим Ф.Зімбардо	8	4	10	4

	(Стенфордський тюремний експеримент Ф.Зімбардо\ Практикум по соціальної психології \под ред. Э.Пайнс, К.Маслач стр.283.) на основі чого написати есе на тему: «Специфіка соціально-психологічних досліджень та етичні вимоги до їх проведення».				
2	Проаналізувати соціально-психологічні феномени з якими познайомилися при перегляді документального фільму «Я и другие» відомого документаліста Ф.Соболева (1974).	5	2	8	2
3	Переглянути фільм германського режисера Денніса Ганзеля Експеримент 2: Волна (2008) та ознайомитися зі статтю Р. Джона Третья волна\ Практикум по соціальної психології \под ред. Э.Пайнс, К.Маслач стр.260.) на основі чого написати есе на тему: «Як виникають і розвиваються груподинамічні процеси».	8	4	10	4
4	Законспектувати працю Е.Берна Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы. – М., 2003.	6	2	11	2
5	Законспектувати працю Е.Фромма Искусство любить. - СПб., 2008	6	2	11	2
6	Самостійне оформлення результатів соціометричного дослідження. Складання соціально-психологічної характеристики групи.	6	2	15	2
7	Оформлення результатів соціально-психологічного дослідження за тестом Т.Лірі.	6	2	15	2
		60	18	80	18

Індивідуальна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст індивідуальної роботи з предмету «Соціальна психологія» визначається типовою навчальною програмою дисципліни та методичними рекомендаціями викладача.

Індивідуальна робота студента з предмету «Соціальна психологія» передбачає:

- опрацювання та конспектування додаткової літератури, рекомендованої викладачем під час викладу лекцій;

- підготовку термінологічного словника з базовими категоріями та поняттями;
- самостійний пошук інформації в мережі Інтернет для підготовки до практичних занять;
- написання есе.

2.3. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

№ з/п	Назва теми	денна форма год.		заочна форма	
		год.	бали	год	бали
1	Складання анкети на домовлену тему.	5	2	8	2
2	Студентам пропонується вибрати одну із теорій соціальної психології і підготувати доповідь на конференцію.	11	4	15	4
3	Заповнити “вікно Джогарі”, на основі аналізу групового розвитку власної академічної групи.	5	2	8	2
4	Познайомитися з експериментом дослідження типів лідерства, здійсненим К.Левінім, Р.Ліппітом, Р.Уайтом (1939) та дати оцінку його результатам згідно вітчизняних поглядів соціальної психології на явище лідерства.	5	2	8	2
5	Складання протоколу аналізу соціальної реклами на телебаченні з коментуванням її впливу на громадську думку та масовий настрій.	5	2	8	2
6	Підготовка до практичного заняття “Роль спілкування в житті людства”. Дати визначення - “комунікативний потенціал”, перерахувати складові та передумови розвитку.	5	2	9	2
7	Багатогранність комунікації. Вміння слухати і чути. (підготовка до практичного заняття)	5	2	9	2
8	Підготувати опис каузальної атрибуції, навести приклади каузальної атрибуції.	5	2	9	2
9	Основні напрямки прикладних досліджень і практичної соціальної психології. Обрати та проаналізувати один із напрямів прикладної соціальної психології.	10	4	16	4
	Разом	61	22	91	22

РОЗДІЛ III. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ.

Методика поточного контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Соціальна психологія» включає проведення двох контрольних робіт та підсумкового контролю у формі іспиту.

Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Соціальна психологія» передбачає 3 варіанти завдань з переліку теоретичних питань та тестових завдань. Кожен варіант складається викладачем вибірково з нижченаведених переліків теоретичних та тестових завдань.

Варіант складається з двох теоретичних питань (кожне оцінюється в 20 балів) та десяти тестових завдань (кожне оцінюється в 1 бал). Максимальна сума отриманих студентом балів таким чином може становити 50 балів.

3.1. МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 1.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1:

1. Предмет та завдання вивчення соціальної психології.
2. Соціально-психологічні феномени.
3. Фактори, що впливають на соціальну взаємодію.
4. Структура соціальної психології.
5. Етапи виникнення та розвитку соціальної психології.
6. Історія виникнення та розвитку вітчизняної соціальної психології.
7. Виникнення та розвиток зарубіжної соціальної психології.
8. Психологія народів – одна з перших соціально-психологічних теорій.
9. Психологія мас – одна з перших соціально-психологічних теорій.
10. Теорія інстинктів соціальної поведінки.
11. Відмінності між експериментальними та кореляційними дослідженнями в соціальній психології.
12. Класифікація та характеристика методів в соціальній психології.
13. Етичні вимоги до проведення соціально-психологічних досліджень.
14. Специфіка проведення соціально-психологічного дослідження.
15. Стенфордський тюремний експеримент Ф. Зімбардо.
16. Експеримент М.Шеріфа на формування норм.
17. Експеримент С.Аша на дослідження тиску групи.
18. Експеримент С.Мілграма на дослідження підкорення.
19. Теорія обміну Д.Рібо та Дж. Хоманса.
20. Психоаналітичний напрямок в соціальній психології.
21. Необіхевіористський напрямок в соціальній психології.
22. Теорія взаємних виборів Дж.Тібо та Г.Келлі.
23. Когнівістичний напрямок в соціальній психології.
24. Теорія символічного інтеракціонізму Дж.Міда.
25. Теорія трансактного аналізу Е.Берна.
26. Соціально-психологічні особливості соціалізації.
27. Сутність соціальної установки.
28. Статусно-рольові характеристики особистості.
29. Статєво-рольові параметри особистості.

- 30. Соціальний розвиток особистості: фактори розвитку.
- 31. Формування особистості в колективі.
- 32. Асоціальні прояви особистості в процесі соціалізації.

ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1

1. В історії розвитку соціальної психології умовно виділяють три етапи. Якому етапу відповідають перераховані характеристики: накопичення соціально-психологічних знань в рамках філософії та загальної психології; знання, міркування та їх практичне застосування складають єдине ціле.
 - А) Філософський.
 - Б) феноменологічний.
 - В) експериментальний.
2. Яке з визначень характеризує теорію обміну Д.Рібо та Дж.Хоманса:
 - А) Основними діями у спілкуванні є дії, свідомо чи несвідомо, спрямовані на зміни своєї чи чужої позиції у спілкуванні, деякого міжособистісного статусу. Усі люди здатні на об'єктивну переробку інформації за умови, що активовані стани їхнього «Я».
 - Б) Люди завжди взаємодіють один з одним на основі свого досвіду та зважують можливі нагороди і затрати.
 - В) Мікроструктура повинна відповідати макроструктурі, тобто люди повинні бути так «розташовані» в процесах їх життєдіяльності, щоб їх безпосереднє оточення було завжди прийнятне для них.
 - Г) На міжособистісну взаємодію значимо впливають уявлення, засвоєнні в ранньому дитинстві та конфлікти пережиті в цей період життя.
3. Із запропонованих визначень, яке характеризує тестовий метод:
 - А) Це наукове, цілеспрямоване, організоване і певним чином фіксоване сприйняття досліджуваного об'єкту.
 - Б) Це дослідження, яке передбачає можливість активного втручання дослідника, з метою створення певних умов, які виявляють психологічні явища.
 - В) Це дослідження, яке виявляє інформацію про причинні зв'язки, маніпулюючи одними перемінними факторами та контролюючи, залишаючи без змін інші.
 - Г) Це стандартизовані завдання, при яких оцінювання відповідей здійснюється на основі єдиних стандартизованих критеріїв та норм.
 - Д) Це набір питань, відповіді на які можуть сприяти вирішенню дослідницького завдання. Слугує вихідним емпіричним матеріалом для узагальнення.
4. Яке з визначень соціальної психології найповніше характеризує її:
 - А) Соціальна психологія – це наука, яка вивчає соціально-психологічні явища у макросередовищі, мікросередовищі, а також соціально-психологічні прояви особистості.

- Б) Соціальна психологія – це галузь психологічної науки яка вивчає закономірності поведінки і діяльності людей, що обумовлені їх включеністю в соціальні групи, а також психологічні особливості самих цих груп.
- В) Соціальна психологія – це наука, яка вивчає як люди думають про себе та інших, як вони впливають один на одного і як відносяться один до одного.
5. Який вид опитування зручний для інтерпретації, порівняння даних, більш надійний:
- А) Стандартизоване.
Б) Нестандартизоване. В) Комбіноване.
6. Виокремлення соціальної психології в науку датується:
- А) 17 ст. – середина 19 ст.
Б) кінець 19 ст.
В) початок 20 ст.
7. В основу класифікації перших соціально-психологічних концепцій покладений аналіз співвідношення особистості та суспільства. Які з теорій спираються на індивідуалістичні погляди:
- А) Психологія мас.
Б) Психологія народів.
В) Теорія інстинктів в поведінці.
8. Соціальна психологія – галузь психологічної науки, яка вивчає:
- А) закономірності формування і розвитку психіки людини;
Б) Закономірності поведінки, діяльності та спілкування людей, які включені в різні соціальні групи;
В) закономірності виникнення та розвитку різних соціальних явищ та процесів.
9. Сприймання, розуміння та оцінка людьми один одного відносять до:
- А) соціальних явищ;
Б) до психологічних явищ;
В) до соціально-психологічним явищам.
10. В основі соціальної психології знаходяться:
- А) взаємодія між людьми та її психологічне відображення;
Б) безумовні та умовні рефлекси;
В) соціальні стосунки в суспільстві;
11. Об'єктом соціальної психології є:
- А) суспільство;
Б) окрема особистість;
В) люди в соціальних групах та самі групи.
12. Предметом соціальної психології є:
- А) закономірності поведінки діяльності та спілкування людей в соціальних групах;
Б) суспільні стосунки;
В) психіка окремої особистості.
13. Оцінити згуртованість групи можна з допомогою наступного методу:
- А) спостереження;
Б) анкетування;

В) соціометрія.

14. При виборі кандидата на посаду послідовність методів, які використовуються, така:

А) бесіда; психологічне тестування, вивчення документів;

Б) вивчення документів, бесіда; психологічне тестування;

В) психологічне тестування; вивчення документів; бесіда;

Г) бесіда; вивчення документів; психологічне тестування.

15. Механізмом впливу вождя на натовп, згідно думки З. Фрейда, є:

А) проекція натовпом своїх бажань на вождя

Б) атракція вождя;

В) ідентифікація з вождем.

16. Теорія взаємних виборів Дж. Тібо и Г. Келлі відноситься в західній соціальній психології:

А) до необіхевіористської теоретичної орієнтації;

Б) до психоаналітичної теоретичної орієнтації;

В) до когнітивістської теоретичної орієнтації;

Г) до інтеракціоністської теоретичної орієнтації;

17. Ідея про те, що людина в своїй соціальній поведінці прагне до побудови в свідомості непротирічивої картини світу, покладена в основу:

А) необіхевіористичній теоретичній орієнтації;

Б) психоаналітичній теоретичній орієнтації;

В) когнітивістичній теоретичній орієнтації;

18. Хто із перерахованих авторів пропонував вивчати соціальну психологію як «колективну рефлексологію»?

А) Г.І. Челпанов; Б) В.М. Бехтерев; В) П.П. Блонский; Г) М.А. Рейснер.

19. Структура соціальної установки (атитюду) включає в себе:

а) усвідомлення об'єкта, емоційна оцінка, послідовність поведінки;

б) впізнання об'єкта, ставлення, роль минулого досвіду;

в) адаптація, знання, вираження, захист;

г) ідентифікація, емпатія, рефлексія.

20. Під процесом активного пристосування людини до умов нового соціального середовища в соціальній психології розуміють:

а) адаптивність;

б) соціальну адаптацію;

в) соціальну активність;

г) над ситуативну активність;

д) самоактуалізацію.

ЗРАЗОК ВАРІАНТА МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 1

1. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи становлення та розвитку зарубіжної соціальної психології.

2. Дайте аналіз соціально-психологічним особливостям процесу соціалізації.

3. Вкажіть правильні відповіді:

1. В історії розвитку соціальної психології умовно виділяють три етапи. Якому етапу відповідають перераховані характеристики: накопичення соціально-психологічних знань в рамках філософії та загальної психології; знання, міркування та їх практичне застосування складають єдине ціле.

А) Філософський.

Б) феноменологічний.

В) експериментальний.

2. Яке з визначень характеризує теорію обміну Д.Рібо та Дж.Хоманса:

А) Основними діями у спілкуванні є дії, свідомо чи несвідомо, спрямовані на зміни своєї чи чужої позиції у спілкуванні, деякого міжособистісного статусу. Усі люди здатні на об'єктивну переробку інформації за умови, що активовані стани їхнього «Я».

Б) Люди завжди взаємодіють один з одним на основі свого досвіду та зважають можливі нагороди і затрати.

В) Мікроструктура повинна відповідати макроструктурі, тобто люди повинні бути так «розташовані» в процесах їх життєдіяльності, щоб їх безпосереднє оточення було завжди прийнятне для них.

Г) На міжособистісну взаємодію значимо впливають уявлення, засвоєнні в ранньому дитинстві та конфлікти пережиті в цей період життя.

3. Із запропонованих визначень, яке характеризує тестовий метод:

А) Це наукове, цілеспрямоване, організоване і певним чином фіксоване сприйняття досліджуваного об'єкту.

Б) Це дослідження, яке передбачає можливість активного втручання дослідника, з метою створення певних умов, які виявляють психологічні явища.

В) Це дослідження, яке виявляє інформацію про причинні зв'язки, маніпулюючи одними перемінними факторами та контролюючи, залишаючи без змін інші.

Г) Це стандартизовані завдання, при яких оцінювання відповідей здійснюється на основі єдиних стандартизованих критеріїв та норм.

4. Об'єктом соціальної психології є:

А) суспільство; Б) окрема особистість; В) люди в соціальних групах та самі групи.

5. Ідея про те, що людина в своїй соціальній поведінці прагне до побудови в свідомості непротирічивої картини світу, покладена в основу:

А) необіхевіористичній теоретичній орієнтації;

Б) психоаналітичній теоретичній орієнтації;

В) когнітивістичній теоретичній орієнтації;

6. Безпосередніми творцями психології мас були:

А) М. Лазарус, Г. Штейнталь; Б) С. Сігеле, Г. Лебон; В) Г. Лебон, Г. Штейнталь; Г) В. Макдаугал;

7. Джерелом соціальної поведінки індивіда вважають прихильники гуманістичної психології є:

А) прагнення особистості до досконалості;

Б) прагнення індивіда до редукції напруження;

В) ігнорування біологічних потреб;

Г) ігнорування соціального тиску;

8. Структура взаємодії між партнерами по спілкуванню з включенням елементів «Батько», «Дорослий», «Дитина» описується:

А) Т. Парсонсом; Б) Я. Щепанським; В) Е. Берном; Г) Дж. Мідом.

9. Хто є автором «тюремного» експерименту?

А) С. Мілграм; Б) С. Аш; В) Г. Олпорт; Г) Ф. Зімбардо.

10. В структурі предмету соціальної психології виокремлюють наступні аспекти:

А) особистість в групі та спілкуванні;

Б) соціальні групи;

В) спілкування;

Г) психологія великих соціальних груп і рухів;

Д) всі відповіді вірні;

3.2. МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 2.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 2:

1. Визначення та соціально-психологічні характеристики малої групи.
2. Проаналізувати лідерство і керівництво в малих групах.
3. Поняття соціальної перцепції в структурі спілкування. Дати аналіз.
4. Комунікативні бар'єри спілкування.
5. Розкрити суть та значення теорій лідерства.
6. Схеми формування першого враження.
7. Поняття інтеракції. Види інтеракції.
8. Феномен групового тиску (інформативний та нормативний тиск).
9. Ефекти міжособистісного сприймання.
10. Групова згуртованість. Підходи до групової згуртованості.
11. Прийняття групових рішень.
12. Механізми взаєморозуміння в процесі спілкування.
13. Соціометрична методика: види, суть, процедура проведення.
14. Розвиток групи до колективу. Теорія колективу в соціальній психології.
15. Види і функції спілкування.
16. Дати соціально-психологічну характеристику соціальних класів.
17. Дати соціально-психологічну характеристику етносу.
18. Дати характеристику масовим явищам: громадська думка, суспільний настрій, масовий настрій.
19. Дати характеристику масовим явищам: мода, чутки, паніка.

20. Назвати стихійні групи та дати характеристику соціально-психологічним особливостям великих стихійних груп.

ЗРАЗКИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 2

1. Механізми, внаслідок яких група контролює виконання членами групи групових норм, називаються:
 - а) груповий тиск; б) групова думка; в) групове очікування; г) групові санкції.
2. Ефект соціальної фасилітації полягає в тому, що присутність інших людей:
 - а) полегшує дії індивіда і сприяє їм;
 - б) здійснює стримуючий та гальмуючий вплив на індивіда;
 - в) впливає на індивіда, незалежно від його ставлення до цих людей;
 - г) негативно впливає на стан і дії індивіда, незалежно від змісту його діяльності;
3. Ідея класифікації груп на групи членства і референтні належить:
 - а) Е. Мейо; б) Дж. Морено; в) Ч. Кулі; г) Г. Хаймену.
4. Нижня кількісна межа малої групи:
 - а) 1 особа; б) 2-3 людини; в) 4-7 людей; г) 12 людей.
5. Атракція – це:
 - а) це спосіб пізнання іншої людини, при якому припущення про її внутрішній стан базуються на основі спроби поставити себе на місце партнера по спілкуванню, тобто відбувається уподібнення себе іншому;
 - б) розуміння психічного стану іншої людини у формі співчуття та співпереживання та активне прагнення допомогти іншій людині;
 - в) це механізм самопізнання в процесі спілкування, в основі якого лежить здатність людини уявляти те, як вона сприймається партнером по спілкуванню;
 - г) це форма пізнання іншої людини, що базується на формуванні стійкого позитивного почуття до неї;
6. Проксеміка – це:
 - а) система знаків, які є додатковими та виявляються у вокалізації голосу, тональності;
 - б) включення інших невербальних проявів: пауз, покашлювання, плач, темп мови;
 - в) це спеціальна галузь, яка займається нормами просторової та часової організації спілкування;
 - г) це більш-менш чітко сприйняття властивостей різних частин тіла, які відображають емоційні реакції людини, тому надає спілкуванню нюанси.
7. До механізмів прогнозування поведінки партнера по спілкуванню відноситься:
 - а) рефлексія; б) ідентифікація; в) атракція; г) каузальна атрибуція;
8. Виділіть рядок, в якому представлені всі сторони спілкування:
 - а) комунікативна, інтерактивна, мовна;
 - б) інтерактивна, рефлексивна, перцептивна;

- в) інтерактивна, перцептивна, комунікативна;
г) перцептивна, вербальна, візуальна.
9. Процес сприйняття соціальних об'єктів (людей і соціальні групи), називають в соціальній психології:
- а) взаєморозумінням;
б) спілкуванням;
в) взаємодією;
г) соціальною перцепцією.
10. Комунікативні бар'єри нерозуміння виникають:
- а) внаслідок приналежності суб'єктів спілкування до різних соціальних класів;
б) в зв'язку з різними знаковими засобами передачі повідомлення;
в) внаслідок психологічної несумісності між учасниками комунікативного процесу.;
г) при відмінностях в ідеології і відмінностях в уявленнях про структуру і зміст влади.
11. Спілкування – це:
- а) процес взаємозв'язку та взаємодії суспільних суб'єктів;
б) процес встановлення та розвитку контактів між людьми;
в) виробництво індивідами дещо спільного.
г) всі відповіді вірні;
12. Спілкування – це багатофункціональний процес. В залежності від критерію, виділяють різні функції. За яким критерієм виокремлені наступні функції спілкування: контактна, інформативна, спонукальна, координаційна, розуміння, емотивна, встановлення стосунків, здійснення впливу?
- а) мета спілкування;
б) рівень спілкування;
в) кількість учасників спілкування;
г) соціальна значимість спілкування;
13. Хто є автором наступної класифікації функцій спілкування: інформативно-комунікативна, регуляційно-комунікативна, афективно-комунікативна?
- а) Бодальов О.О.
б) Ломов Б.Ф.
в) Андрєєва Г.М.
г) Леонт'єв О.О.
14. До комунікативних бар'єрів нерозуміння відносять:
- а) фонетичний; в) стилістичний;
б) семантичний; г) всі відповіді вірні.
15. Психологічне зараження – це:
- а) особливий механізм соціального сприйняття;
б) особливий механізм впливу;
в) специфічна форма соціальної пам'яті;
16. Стратометрична концепція колективу створена:
- а) А.Петровським; в) Г.Лебоном;
б) З.Фрейдом; г) Я. Коломенським.

ЗРАЗОК ВАРІАНТА МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ № 2

1. Розкрийте суть та значення теорій лідерства.

2. Проаналізуйте схеми формування першого враження.

3. *Вкажіть правильні відповіді:*

1. До психологічних характеристик групи відносяться:

- а) групові інтереси; б) групові потреби; в) групові норми; г) групові цінності; д) групові цілі;
- е) всі відповіді вірні.

2. Б.Ф. Поршнєв стверджував, що головною характеристикою групи є:

- а) переживання «свій-чужий»; б) наявність «Ми-почуття»;
- в) відсутність довіри до інших груп; г) аутогруповий негативізм.

3. Відмінність керівництва від лідерства полягає в тому, що:

- а) керівник будь-якої реальної соціальної групи або назначається, або вибирається;
- б) керівництво підлеглими на відміну від лідерства володіє менш визначеною системою санкцій;
- в) процес прийняття рішення керівником на відміну від лідера більш складний і опосередкований більшою кількістю обставин;
- г) сфера діяльності керівника – та група, якою він безпосередньо керує, тоді, як сфера діяльності лідера набагато ширша, оскільки він «презентує» групу в більш широкій соціальній системі;
- д) всі відповіді вірні.

4. Інструкції у формі пропозицій є ознакою:

- а) потурального стилю керівництва; б) демократичного стилю керівництва;
- в) авторитарного стилю керівництва; г) ліберального стилю керівництва;

5. До форм групової дискусії можна віднести:

- а) збори; б) мозговий штурм; в) синектика; г) консиліум; е) всі відповіді вірні.

6. Спілкування – це багатofункціональний процес. В залежності від критерію, виділяють різні функції. За яким критерієм виокремлені наступні функції спілкування: контактна, інформативна, спонукальна, координаційна, розуміння, емотивна, встановлення стосунків, здійснення впливу?

- а) мета спілкування; б) рівень спілкування; в) кількість учасників спілкування;
- г) тривалість спілкування.

7. До невербальних видів комунікації відносять:

- а) оптико-кінетичну систему знаків; б) паралінгвістичну систему знаків ;
- в) екстралінгвістичну систему знаків; г) всі відповіді вірні.

8. Під соціальною перцепцією розуміють:

- а) соціальну детермінацію перцептивних процесів;
- б) процес сприйняття «соціальних об'єктів» (індивіди, соціальні групи, великі соціальні спільноти);
- в) сприйняття в процесі міжособистісної взаємодії;

г) всі відповіді вірні.

9. Приписування індивіду причин поведінки називається:

- а) соціальна рефлексія;
- б) когнітивний дисонанс;
- в) соціальна категоризація;
- г) каузальна атрибуція.

10. Структура взаємодії між партнерами по спілкуванню з включенням елементів «Батько», «Дорослий», «Дитина» описується:

- а) Т. Парсонсом; б) Я. Щепанським; в) Э. Берном; г) Дж. Мідом.

3.3. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (ІСПИТ).

1. Предмет та завдання вивчення соціальної психології.
2. Соціально-психологічні феномени.
3. Фактори, що впливають на соціальну взаємодію.
4. Структура соціальної психології.
5. Етапи виникнення та розвитку соціальної психології.
6. Психологія народів – одна з перших соціально-психологічних теорій.
7. Психологія мас – одна з перших соціально-психологічних теорій.
8. Теорія інстинктів соціальної поведінки.
9. Експериментальні дослідження в соціальній психології.
10. Кореляційні дослідження в соціальній психології.
11. Класифікація та характеристика методів в соціальній психології.
12. Етичні вимоги до проведення соціально-психологічних досліджень.
13. Специфіка проведення соціально-психологічного дослідження.
14. Стенфордський тюремний експеримент Ф. Зімбардо.
15. Експеримент Шеріфа на формування норм.
16. Експеримент Аша на дослідження тиску групи.
17. Експеримент Мілграма на дослідження підкорення.
18. Символічний інтеракціонізм Дж. Міда.
19. Міжособистісна теорія Г.С. Саллівана.
20. Поняття когнітивного дисонансу та консонансу в теорії Л. Фестінгера.
21. Трансактний аналіз Е. Берна.
22. Соціометрична теорія Я. Морено.
23. Поняття спілкування та структура.
24. Функції спілкування.
25. Види спілкування.
26. Розвиток спілкування в онтогенезі.
27. Комунікативний потенціал.
28. Соціальна перцепція, складові перцепції.
29. Перше враження, типові схеми формування першого враження.
30. Ідентифікація як механізм міжособистісної перцепції.
31. Емпатія – механізм пізнання та розуміння в процесі спілкування.

32. Атракція як механізм міжособистісної перцепції.
33. Розкрити зміст і суть рефлексії в процесі спілкування.
34. Прогностичне значення каузальної атрибуції в процесі спілкування.
35. Ефект ореолу, його соціально-психологічні особливості.
36. Ефект первинності в соціальній перцепції.
37. Ефект новизни.
38. Ефект стереотипізації в міжособистісній перцепції.
39. Соціально-психологічні властивості комунікативного процесу.
40. Характеристика видів вербальної комунікації.
41. Зміст та значення невербальної комунікації.
42. Оптико-кінетична комунікація.
43. Паралінгвістична невербальна комунікація.
44. Екстралінгвістична форма невербальної комунікації.
45. Просторова-часова невербальна комунікація.
46. Комунікативні бар'єри спілкування.
47. Нерексивне слухання в спілкуванні.
48. Рексивне слухання в спілкуванні.
49. Інтерактивний аспект спілкування.
50. Різновиди інтеракцій: ворожість, конфлікт, дружба, кохання, близькість.
51. Соціальні та міжособистісні ролі.
52. Психологічні властивості групи.
53. Класифікація груп їх характеристика.
54. Групові норми та нормативна поведінка.
55. Групова згуртованість.
56. Соціально-психологічний клімат.
57. Делегування відповідальності в групі.
58. Феномени групової поляризації, групової нормалізації в прийнятті групового рішення.
59. Груповий конформізм.
60. Вплив меншості в груповому процесі.
61. Феномен лідерства. Теорії лідерства.
62. Стили лідерства.
63. Відмінності між керівником та лідером.
64. Розвиток групи: соціально-психологічні особливості.
65. Фасилітація та інгібіція в груповій взаємодії.
66. Значення референтності групи.
67. Вплив групи на формування особистості та особистості на розвиток групи.
68. Соціально-психологічна характеристика великих груп.
69. Соціально-психологічні ознаки соціальних класів.
70. Соціально-психологічна характеристика етносу.
71. Соціальна психологія масових явищ (громадська думка, суспільний настрій, масовий настрій).
72. Різновиди масового настрою, їх психологічна характеристика (мода, чутки, паніка).

73. Психологічні особливості великих стихійних груп (маса, публіка, аудиторія, натовп).
74. Соціометричний метод дослідження групи.
75. Методика дослідження ЦОЄ групи.
76. Методика діагностики міжособистісних стосунків: тест Т. Лірі.
77. Формальні та неформальні стосунки в групі.
78. Психологічні способи впливу в процесі спілкування (зараження, навіювання, переконання, наслідування).
79. Поняття та види любові в концепції Е. Фромма.
80. Типи інтеракцій за теорією трансактного аналізу Е.Берна
81. Стратегії взаємодії за Кілменом-Томасом
82. Статична та динамічна структура особистості.
83. Соціалізація особистості, механізми соціалізації.
84. Класифікація соціальних характерів за Е.Фроммом.
85. Поняття та структура особистості.
86. Поняття та структура соціальних атитюдів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Основна література:

1. Андреева Г. М. Психология социального познания. – М., 2000 [електронний ресурс]. Режим доступу: www.i-u.ru
2. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для вузов / Г. М. Андреева. – М., 1994. – 458 с.
3. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для вузов / Г. М. Андреева. – М.: изд-во МГУ, 1988. – 432 с.
4. Андреева Г. М. Зарубежная социальная психология XX ст. Теоретические подходы: Учебное пособие для вузов / Г.М. Андреева, Н.Н. Богомолова, Л.А. Петровская – М.: Аспект Пресс, 2001. – 288 с.
5. Ануфриева Н. М. Социальная психология: Курс лекций. / Н. М. Ануфриева, Т. Е. Зелинская, Н. Е. Зелинская – Киев: МАУП, 1995. – 88 с.
6. Бэрн Р., Бирн Д., Джонсон Б. Социальная психология. Ключевые идеи. / Р. Бэрн, Д. Бирн, Б. Джонсон [4-е издание] – СПб., 2003 – 879 с.
7. Майерс Д. Социальная психология. / Д. Майерс ; пер с англ. – СПб. : Питер Ком, 1998. – 688 с.
8. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. / В. В. Москаленко – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
9. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Посібник. / Л. Е. Орбан-Лембрик – К.: Академвидав, 2003. – 634 с.
10. Пайнс Э. Практикум по социальной психологии. / Э. Пайнс, К. Маслач ; пер с англ. Н. Малыгиной – СПб: Изд-во «Питер», 2000. – 528 с.

Додаткова література:

11. Анцупов А. Я. Введение в конфликтологию: как предупреждать и разрешать межличностные конфликты. / А. Я. Анцупов, А. А. Малышев–Киев: МАУП, 1996. – 104 с.
12. Берн Э. Лидер и группа. О структуре и динамике организаций и групп. / Э. Берн ; пер с англ. – М, 2009, – 467 с.
13. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. / А. А. Бодалев – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 123 с.
14. Буюева Л. П. Социальная среда и сознание личности. / Л. П. Буюева– М.: Изд-во МГУ, 1968. – 242 с.
15. Словарь-справочник по психологической диагностике. / А. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов – Киев: «Украина», 1989. – 367 с.
16. Волков И. П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях./ И. П. Волков - Л.: Изд-во ЛГУ, 1970 – 88 с.
17. Головаха Е. И. Структура групповой деятельности: Социально-психологический анализ. / Е. И. Головаха – Киев: Наукова думка, 1979. – 138 с.
18. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. / Р. М. Грановская – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988 – 560 с.
19. Гришина Н. В. Я и другие: Общение в трудовом коллективе. / Н.В. Гришина – Л.: Лениздат, 1990 – 174 с.
20. Дерябо С. Гроссмейстер общения. / С. Дерябо, В. Ясвин – Луганск. 1997 – 69 с.
21. Добрович А. Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. / А. Б. Добрович – М., 1987 – 207 с.
22. Донцов А. И. Проблемы групповой сплоченности. / А. И. Донцов – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 128 с.
23. Донцов А. И. Психология коллектива. / А. И. Донцов – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 253 с.
24. Донцов А. И. Психология коллектива: Методологические проблемы исследования. / А. И. Донцов – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 208 с.
25. Дридзе Т. М. Язык и социальная психология. / Дридзе Т. М. – М.: Высшая школа, 1980 – 224 с.
26. Забытые прозрения Б. Ф. Поршнева и некоторые межконцептуальные психологические и социологические параллели // Е. Н. Волков, Нижегородский госуниверситет им. Н. И. Лобачевского [электронный ресурс]. Режим доступа:
http://evolkov.net/PorshnevBF/Volkov.E.In.the.beginning.there.was.suggestion.html#_Toc85429573#_Toc85429573
27. Злобина Е. Г. Общение как фактор развития личности. / Е. Г. Злобина – Киев: Наукова думка, 1981 – 174 с.
28. Каган М. С. Мир общения. / М.С. Каган – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
29. Казмиренко В. П. Социальная психология организаций. / Казмиренко В.П. - Киев.: МЗУУП, 1994. – 384 с.
30. Ковалев А. Г. Коллектив и социально-психологические проблемы руководства. / А. Г. Ковалев, 2-е изд. – М.: Политиздат, 1978 – 279 с.

31. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах. / Я. Л. Коломинский – Минск: Изд-во БГУ, 1976 – 350 с.
32. Коломинский Я. Л. Психология детского коллектива. / Я. Л. Коломинский – Минск, 1984 – 453 с.
33. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. / И. С. Кон – М.: Политиздат, 1987 – 366 с.
34. Корнев М. Н. Соціальна психологія. / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко – К., 1995. – 402 с.
35. Краткий психологический словарь \ Под ред. А. В. Петровского. – 2-е изд. – Ростов-на Дону: Феникс, 1998. – 512 с.
36. Кричевский Р. Л. Если Вы – руководитель... / Р. Л. Кричевский – М.: Дело, 1998 – 400 с.
37. Кричевский Р. Л. Психология малой группы: Теоретический и прикладной анализ. / Р. Л. Кричевский, Е. М. Дубовская – М: Изд-во МГУ, 1991. – 207 с.
38. Кричевский Р. Л. Социальная психология малой группы: Уч. пос. для вузов. / Р. Л. Кричевский, Е. М. Дубовская – М.: Аспект Пресс, 2001/ - 356 с.
39. Кроль Л. М. Человек-оркестр: микроструктура общения. / Л. М. Кроль, Е. Л. Михайлова – Независимая фирма «Класс», 1993. – 297 с.
40. Кузьмин Е. С. Основы социальной психологии. / Е. С. Кузьмин– Л. Изд-во ЛГУ, 1967 – 173 с.
41. Левыкин И. Т. Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. / И. Т. Левыкин– М.: Мысль, 1975 – 256 с.
42. Леонтьев А. А. Педагогическое общение: 2-е изд. / А. А. Леонтьев – М.: – Нальчик: Эль-фа, 1996. – 96 с.
43. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А. Н. Леонтьев – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
44. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения / М. И. Лисина – Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. — М.: Педагогика, 1986. — 144 с.
45. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. / Б. Ф. Ломов М.: Наука, 1984. – 448 с.
46. Лутошкин А. Эмоциональные потенциалы коллектива. / А. Лутошкин – М., 1988. – 286 с.
47. Малышев А. А. Психология личности и малой группы. / А. А. Малышев – Ужгород, Инпроф Лтд, 1997. – 47 с.
48. Малышев А. А. Умение убедительно воздействовать речью. / А. А. Малышев – Ужгород: Патент, 1994. – 87 с.
49. Мелибруда Е. Я – Ты – Мы: Психологические возможности улучшения общения \ Е. Мелибруда; Пер. с польск. – М.: Прогресс, 1986. – 256 с.
50. Методология и методы социальной психологии \ Под ред. Е. В. Шороховой. – М.: Наука, 1977. – 247 с.
51. Методы социальной психологии \ Под ред. Е. С. Кузьмина, В. Е. Семенова – Ленинград, 1977. – 375 с.

52. Мясищев В.Н. Психология отношений. / В.Н. Мясищев [электронный ресурс]. Режим доступа: www/koob.ru
53. Обозов Н. Н. Психология работы с людьми. / Н. Н. Обозов, Г. В. Щекин – Киев: МАУП, 1998. – 136 с.
54. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. / Н. Н. Обозов – Киев: Радянська школа, 1982. – 150 с.
55. Панасюк А. Ю. Управленческое общение: Практические советы. / А.Ю. Панасюк – М.: Экономика. 1990. – 112 с.
56. Парыгин Б. Д. Основы социально-психологической теории. / Б. Д. Парыгин – М.: Мысль, 1971. – 351 с.
57. Петровская Л. А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг. / Л. А. Петровская – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
58. Петровский А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. / А. В. Петровский – М.: Политиздат, 1982. – 254 с.
59. Петровский А. В. Социальная психология коллектива. / А. В. Петровский, В.В. Шпалинский – М.: Просвещение, 1978. – 173 с.
60. Петровский А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. / А. В. Петровский – М., 1982. – 389 с.
61. Пиз А. Язык телодвижений: Как читать мысли других по их жестам. / А. Пиз; пер с англ. – Воронеж: Модэк, 1992. – 218 с.
62. Практикум по гендерной психологии / Под. ред И. С.Клециной – М., 2003. – 218 с.
63. Практикум по общей психологии. / Под ред. А. И. Щербакова – М., 1979, стр.78-81
64. Прикладная социальная психология. / Под ред. А. Н.Сухова, А. А.Деркача – М, 1998. – 856 с.
65. Прикладные проблемы социальной психологии / Под ред. Е. В. Шороховой, В. П. Левкович. – М.: Наука, 1983. – 296 с.
66. Психологическая теория коллектива. / Под ред. А. В. Петровского. – М.: Педагогика, 1979. – 240 с.
67. Психологические механизмы регуляции социального поведения. / Под ред. М. И. Бобневой. - М.: Наука, 1979. – 339 с.
68. Психология межличностного познания. / Под ред. А. А. Бодалева. – М.: Педагогика, 1981. – 223 с.
69. Регуляция социально-психологического климата. / Под ред. Б. Д. Парыгина. – Л.: Наука, 1986. – 239 с.
70. Современная зарубежная психология /тексты/. Хрестоматия. / под ред. – М., 1984. – 865 с.
71. Социальная психология и общественная практика / Под ред. Е.В.Шороховой, В. П.Левкович. – М.: Наука, 1985. – 231 с.
72. Социальная психология и этика делового общения: Учебное пособие для вузов / Под общей ред. В. Н. Лавриненко. – М.: ЮНИТИ, 1995. – 160 с.
73. Социальная психология личности / Под ред. М. И. Бобневой, Е. В. Шороховой. – М.: Наука, 1979. – 334 с.

74. Социальная психология: История. Теория. Эмпирические исследования. / Под ред. Кузьмина Е. С., Семенова В. Е. - Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1979. – 412 с.
75. Социальная психология: Хрестоматия: Учебное пособие для студентов вузов / Сост. Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. — М: Аспект Пресс, 2003.
76. Социальная психология / Под ред. Е.С.Кузьмина, В.Е. Семенова. – Л.: Изда-во ЛГУ, 1979.-288с.
77. Толстых А. В. Взрослые и дети: Парадоксы общения / А. В.Толстых – М.: Педагогика, 1988. –128 с.
78. Шакуров Р. Х. Социально-психологические основы управления: Руководитель и педагогический коллектив. / Р. Х. Шакуров – М.: Просвещение, 1990. – 208с.
79. Шепель В. М. Имиджелогия: Секреты личного обаяния: 2-е изд. / В. М. Шепель – М.: Феникс, 1998. – 544 с.
80. Шибутани Т. Социальная психология. / Т. Шибутани– Ростов-на Дону: Феникс, 1998. – 544 с.
81. Шихирев П. Н.Современная социальная психология. - М., 1999. [электронный ресурс]. Режим доступа: www.koob.ru
82. Шмидт Р. Искусство общения / Р.Шмидт: Пер. с нем. – М.: Интерэспект, 1992. – 79 с.
83. Щекин Г. В. Как читать людей по их внешнему облику: 2-ен изд. / Г. В. Щекин – Киев: Украина, 1993. – 239 с.
84. Щекин Г. В. Культура делового общения. / Г. В. Щекин – Киев: Украина, 1989. – 198 с.
85. Щекин Г. В. Основы психологический знаний: 2-е изд. / Г. В. Щекин – Киев: МАУП, 1994. –112 с.

ДЛЯ ЗАПИСІВ

